

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060201

DOM
2023-06-21
Stockholm

Mål nr
M 1849-22

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Östersunds tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2022-01-25
i mål nr M 3227-18, se bilaga A

PARTER

Klagande

Länsstyrelsen i Gävleborgs län
801 70 Gävle

Motpart

Kraftbolaget i Svensbo AB, 556728-5241
Magasinsgatan 7
828 30 Edsbyn

Ombud: Advokat SÅ.WS

SAKEN

Villkor för fiskväg m.m. i samband med lagligförklaring och tillstånd till
vattenverksamhet vid Södra Svensbo kraftverk i Gryckån i Ovanåkers kommun

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen upphäver tillståndspunkt 5 och villkor 5 i mark- och
miljödomstolens dom samt återförvisar målet till mark- och miljödomstolen för
fortsatt

behandling i fråga om fiskväg och tappning av vatten.

Dok.Id 1891953

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.hovratt@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00–16:30

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Gävleborgs län (länsstyrelsen) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska:

1. Med ändring av tillståndspunkt 5 medge följande tillstånd.

Mellan dammanläggningens luckutskov och sättutskov anlägga en fiskpassage för uppströmsvandring i form av ett omlöp eller en slitsränna.

2. Föreskriva följande nya villkor.

En fiskpassage för uppströmsvandring i form av ett omlöp alternativt en slitsränna ska anläggas för att möjliggöra fiskpassage förbi kraftverk och dammanläggning. Fiskpassagen ska konstrueras och skötas för att möjliggöra passage av alla förekommande fiskarter i Gryckån under perioden 1 april till 15 oktober. Fiskpassagen ska anläggas med en maximal lutning på 7 % och dimensioneras för ett flöde på 0,6 m³/s. Den slutgiltiga utformningen av fiskpassagen ska bestämmas i samråd med tillsynsmyndigheten. Fiskpassagen ska vara i drift senast vid arbetstidens utgång och för framtiden svarar tillståndshavaren för fiskvägens funktion och underhåll.

3. Med ändring av villkor 5 föreskriva något av följande två alternativ.

A. Ett vattenflöde på minst 0,6 m³/s eller hela tillrinningen om den är lägre ska alltid släppas till ån nedströms kraftverket. Under perioden 1 april till 15 oktober ska detta vattenflöde släppas genom fiskpassagen.

B. Kraftverket ska drivas som ett strömkraftverk där korttidsreglering och nolltappning inte får förekomma.

Kraftbolaget Svensbo AB (bolaget) har:

1. Medgivit ett nytt villkor med följande lydelse.

En fiskväg med funktionen att möjliggöra vandring av harr och öring förbi kraftverket ska anläggas och vidmakthållas i form av en denilränna, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i ansökningshandlingarna.

2. Accepterat länsstyrelsens förslag om villkor att kraftverket ska drivas som ett strömkraftverk men i övrigt motsatt sig att mark- och miljööverdomstolens dom ändras.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Parterna har anfört i huvudsak följande.

Länsstyrelsen

Eftersom tillståndet inte innehåller något villkor om fiskväg finns inget tydligt bindande krav om att en fiskpassagelösning ska anläggas. Den fiskpassagelösning som tillståndsgivits säkerställer inte en tillräckligt hög passageeffektivitet för alla förekommande fiskarter i vattenförekomsten. Målet med en passagelösning är att den ska vara så nära de ursprungliga förhållandena som möjlig. På platsen har det inte funnits någon längre brant fors som utgjort ett vandringshinder för annat än mycket svagsimmande fiskar. Ett kort brant parti i en naturlig och bred fors med gott om block är inte heller lika svårpasserat som en 25 m lång fiskväg med en lutning på ca 17 %. Även om behovet är störst för harr och öring finns det flera fiskarter, t.ex. abborre och vitfisk, som också är i behov av att kunna vandra i vattendraget. Den tillståndsgivna ombyggnationen av den befintliga trappan innebär en ordentligt brant och svårpasserad fiskväg. Denilrännor har klart sämre passageeffektivitet än naturliga rännor och är känsliga för drivgods och skador. Denilrännor är avsedda för stora laxfiskar dit harr inte räknas. Den föreslagna denilrännan skulle inte kunna fungera för andra fiskar än lite större individer av öring och lax. På platsen finns det goda förutsättningar för att anlägga en bättre fiskväg på utrymmet mellan sättutskovet och luckutskoven. Det finns även möjlighet att utnyttja åfåran nedströms luckutskoven. Om en teknisk fiskväg väljs är en slitsränna att föredra framför en motströmsränna. Olika lösningar kan också kombineras för bästa funktion i förhållande till kostnad.

Bolaget

Åtagandet att bygga om den befintliga fisktrappan till en denilränna omfattas av det allmänna villkoret. Målarterna utgörs av harr och öring eftersom det är dessa som kunnat passera den ursprungliga forsen, där fallhöjden var 1,38 m på 8 m. Det innebär en lutning på 17%. Några kortare partier med naturliga viloplats är inte troliga. Den

REMISSYTTRANDE

Havs- och vattenmyndigheten har tillstyrkt länsstyrelsens yrkande om ett nytt villkor som säkerställer en fungerande faunapassage med tillägg om att villkoret även bör förenas med ett förtydligande om passagens syfte samt uppgett bland annat följande.

När det gäller villkor 5 anser myndigheten att det inte behöver ändras avseende minimitappning nedströms kraftverket samtliga säsonger eftersom sökanden har angett att kraftverket drivs som ett strömkraftverk. Förslagsvis kan följande ytterligare villkor föreskrivas.

Kraftverket ska drivas som ett strömkraftverk där korttidsreglering och nolltappning inte får förekomma.

Det finns skäl att se över den valda passagelösningen. Naturlika faunapassager, såsom omlöp, är huvudsakligen att föredra framför tekniska lösningar. Naturlika faunapassager kan användas av såväl fisk som annan fauna och kan därför antas ha en mer positiv effekt på vattendragets biologi över lag. Tekniska passagelösningar är främst framtagna för att starksimmande fisk ska kunna passera. En bedömning måste dock alltid göras utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet. Andra passagelösningar kan vara tillräckliga om det t.ex. funnits naturliga vandringshinder i någon utsträckning och utifrån vilka arter som historiskt kunnat passera. En anläggnings faunapassage behöver ha erforderlig funktion för de arter som avses använda den. I detta fall harr och öring.

Denilrännor har generellt en mer begränsad passagemöjlighet än andra passagetyper (se Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:14). Baserat på utformning och förutsättningarna på platsen lär denilrännan endast kunna nyttjas av starksimmande arter och individer (av nämnda rapport framgår att denilrännor byggs för lutningar på 15–25 % för laxfisk och 10–15 % för andra adulta sötvattensfiskar). Det är således osäkert om passagens syfte avseende harr kommer att kunna uppfyllas. Denilrännor har även en större benägenhet att sättas igen med grenar och annan bråte och kräver

vilket resultat som ombyggnationen kan förväntas ge. Slutligen kan, på så sätt som länsstyrelsen anfört, andra lösningar vara tänkbara. Exempelvis kan det brantaste partiet förses med en slitsränna eller ett omlöp, som är mer eller mindre tekniskt, och som uppströms och nedströms ansluter till befintlig fiskväg.

Mark- och miljööverdomstolen anser alltså sammantaget att utredningen inte ger ett tillräckligt underlag för att avgöra vilken fiskpassagelösning som är den lämpligaste på den aktuella platsen eller miljönyttan med olika alternativ. Det är därför inte möjligt att, utan att ytterligare utredning inhämtas, ta ställning till om det är skäligt att ställa krav på någon annan lösning än det sökta. Den kompletterande utredningen bör av instansordningsskäl hämtas in och först bedömas av mark- och miljödomstolen.

Som anförts ovan är mark- och miljödomstolens avgörande bara överklagat i vissa begränsade delar. Frågan under den fortsatta handläggning är därför vilka krav som kan ställas avseende fiskpassagelösning, givet att verksamheten kommer att drivas vidare under föreskrivna villkor. Med hänsyn till det nära sambandet mellan fiskvägens utformning och tappning av vatten, bör även den frågan hanteras tillsammans med ~~uppmärksammas~~ ~~uppmärksammas~~ att minimiflödet i flyktvägen inte är överklagat och därför står fast.

Sammanfattningsvis ska således tillståndspunkt 5 och villkor 5 upphävas samt målet återförvisas till mark- och miljödomstolen för inhämtande av utredning och föreskrivande av villkor avseende fiskväg och tappning av vatten. Huruvida fiskvägen även ska omfattas av tillståndet får hanteras under den fortsatta handläggningen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B
Överklagande senast den 2023-07-19

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Liselotte Rågmark och Petra Bergman, referent, tekniska rådet Annika Billstein Andersson, samt hovrättsrådet Li Brismo.

Föredragande har varit Anna Nordenskjöld.

ÖSTERSUNDS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2022-01-25
meddelad i
Östersund

Mål nr M 3227-18

SÖKANDE

Kraftbolaget i Svensbo AB, 556728-5241
Magasingatan 7
828 30 Edsbyn

Ombud: Advokat SÅ.WS

SAKEN

Lagligförklaring av Södra Svensbo vattenkraftverk med tillhörande anläggningsdelar och tillstånd till vattenverksamhet vid kraftverket beläget i Gryckån, Ovanåkers kommun, Gävleborgs län

Anläggnings-ID: 75543
Avrinningsområde: 48 (Ljusnan)
Koordinater (SWEREF 99 TM): N 6816570, E 524310

DOMSLUT

Lagligförklaring

Mark- och miljödomstolen förklarar, med stöd av 17 och 18 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken, Södra Svensbo kraftverk med tillhörande anläggningsdelar, bl.a. regleringsdamm, kraftverksintag, maskinstation och utloppskanal, vara av laglig beskaffenhet.

Tillstånd m.m.

Mark- och miljödomstolen lämnar Kraftbolaget i Svensbo AB tillstånd enligt 11 kap. 9 § miljöbalken att

1. bibehålla befintlig maskinutrustning och genom turbinerna leda en vattenmängd om totalt 5,0 m³/s,
2. med Södra Svensbo kraftverk dämna vattennivån till +205,20 m och avsänka vattennivån för kraftverkets praktiska drift till +205,00 m (höjdsystem RH 00),
3. byta eller förlänga befintliga sugrör,

Dok.Id 387204

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 708 831 28 Östersund	Storgatan 6	063-15 06 00 E-post: mmd.ostersund@dom.se www.ostersundstingsratt.domstol.se		måndag – fredag 08:00–16:00

4. laga läckage i dammens tätspont invid befintlig fisktrappa, samt
5. laga befintlig fisktrappa och bygga om den till en denilränna.

Villkor för tillståndet

1. Arbetena ska bedrivas i enlighet med vad sökanden angett i ansökningshandlingarna och i övrigt uppgivit och åtagit sig i målet.
2. Arbetena ska så långt det är möjligt utföras i torrhet och på sådant sätt att grumling i vattnet minimeras.
3. Fingaller med en lutning av maximalt 35 grader från horisontalplanet och ett avstånd av 18 mm mellan gallerstavarna ska installeras i intagsöppningen till turbinkammaren. Gallret ska förses med flyktöppning och avledare (flyktväg).
4. En vattenståndskala ska uppsättas vid vägbrofastets vänstra nedströms hörn, ca 45 meter uppströms kraftverket och dammen, med markering för dämningssgräns (Dgr) +205,20 m och sänkningsgräns (Sgr) +205,00 (RH 00).
5. Under vegetationsperioden (1 april – 15 oktober) ska kraftverket alltid tappa minst 0,6 m³/s vatten genom fisktrappan, eller tillrinningen om den är lägre.
6. En minimiflöde på 0,10 m³/s ska alltid tappas i avledaren (flyktvägen).
7. Grumlande arbeten ska i huvudsak utföras under perioden 1 juli – 31 augusti.
8. Ett kontrollprogram som innefattar kontroll av faunapassagens funktion, ansamling av fisk nedströms faunapassagen, flöden i faunapassage och avledare samt nivån i dammen ska redovisas för tillsynsmyndigheten senast 3 månader efter lagakraftvunnen dom. Kontroll av faunapassagens funktion ska utföras t.ex. med hjälp av fiskräknare eller fälla med daglig kontroll. Kontrollen ska utföras under minst en månad per år under två års tid under en femårsperiod.

Övriga frågor

1. Mark- och miljödomstolen finner att miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken.
2. X ska utgöra strömfallsfastighet.
3. I denna dom tillståndsgivna arbeten ska vara utförda inom fem år från det att domen vunnit laga kraft.
4. Anspråk på grund av oförutsedd skada ska framställas senast inom fem år från arbetstidens utgång.

5. Den andel som tillståndshavaren enligt 31 kap. 22 § miljöbalken är skyldig att tåla utan ersättning bestäms till en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan uttas vid kraftverket.
  6. Kraftbolaget i Svensbo AB ska enligt 6 kap. 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet betala en särskild fiskeavgift i form av en engångsavgift om 10 000 kr till Havs- och vattenmyndigheten. Avgiften ska betalas innan tillståndet tas i anspråk samt användas för fiskevårdande åtgärder i närområdet för Södra Svensbo kraftverk.
  7. Mark- och miljödomstolen fastställer prövningsavgiften till 5 300 kr. Avgiften är betald.
  8. Mark- och miljödomstolen förpliktar Kraftbolaget i Svensbo AB att utge ersättning för rättegångskostnader till Länsstyrelsen Gävleborg med 56 000 kr. På beloppet utgår ränta enligt 6 § räntelagen från den 25 januari 2022 tills betalning sker.
-

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

NYA BESTÄMMELSER I MILJÖBALKEN	6
ANSÖKAN	6
Yrkanden, och förslag på villkor	6
Orientering	7
Bakgrund	8
Höjdsystem	8
Utbyggnadsvitsord	8
Hydrologiska förhållanden	8
Vattenhushållning	9
Beskrivning av befintliga anläggningsdelar	10
Planerade åtgärder	11
Mark för anläggningen, strömfallsfastighet	11
Miljöpåverkan	11
4 kap. 6 § miljöbalken	12
MKB-process och miljö kvalitetsnormer	13
Fiske	13
Markskador	13
Tekniska skador	14
Erosion	14
Förorenad mark	14
Vattenkraftverk	14
Kulturmiljö	14
Miljöbalken 2 kap. Allmänna hänsynsregler m.m.	14
Markintrång	17
Miljöbalken 31 kap. 22 §	17
Miljöbalken 22 kap. 25 §	17
Miljöbalken 24 kap. 13 §	17
Lag om särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (SFS 1998:812)	17
INKOMNA YTTRANDEN	17
Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, kommunstyrelsen och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	17
Länsstyrelsen i Gävleborgs län	18
Kammarkollegiet	30
Naturskyddsföreningen	30

Miljö- och byggnadsnämnden i Ovanåkers kommun.....	31
Älvräddarnas Samorganisation (ÄlvS).....	37
SÖKANDENS BEMÖTANDEN ÖVER INKOMNA YTTRANDE	43
Arbets tid	43
Ersättningsrätt	43
Lagning av fisktrappa	43
Risgrindar.....	45
Avledning och sugrör	45
Villkor C	46
Villkor D.....	46
Villkor G.....	46
Tilläggs villkor 1	46
Fiskeskada.....	47
Ovanåkers kommun, miljö- och byggnämnden	47
Älvräddarnas Samorganisation	49
MARK- OCH MILJÖDOMSTOLENS SKÄL	53
Huvudförhandling och syn.....	53
Frågor om processhinder	53
Lagligförklaring.....	56
Tillåtlighet.....	57
Villkor.....	61
Fiskeavgift.....	62
Tid för anmälan av oförutsedd skada och arbets tid.....	63
31 kap. 22 § MB	63
Utformningen av tillståndet	63
Prövningsavgift	63
Rättegångskostnader	64

NYA BESTÄMMELSER I MILJÖBALKEN

Den 1 januari 2019 trädde ett stort antal nya bestämmelser i miljöbalken i kraft. Lagändringarna innebär också att ett antal paragrafer numreras om, utan att ges någon ny innebörd. Av övergångsreglerna till de nya bestämmelserna i miljöbalken följer bl.a. att för mål och ärenden som har kommit in till domstolen före den 1 januari 2019, ska de äldre bestämmelserna gälla. Då ansökan från Kraftbolaget i Svensbo AB om lagligförklaring av Södra Svensbo kraftverk och tillstånd till vattenverksamheten vid kraftverket m.m. inkom till mark- och miljödomstolen den 15 november 2018 hänvisas i denna dom till bestämmelserna i miljöbalken med den lydelse och numrering de hade före den 1 januari 2019.

ANSÖKAN

Yrkanden, och förslag på villkor

Kraftbolaget i Svensbo AB ansöker om lagligförklaring av Södra Svensbo vattenkraftverk med tillhörande anläggningsdelar bl.a. regleringsdamm, kraftverksintag, maskinstation och utloppskanal.

Kraftbolaget i Svensbo AB ansöker om tillstånd till

vattenverksamheten, dvs. driften,

lagning av fisktrappa samt ombyggnation till denilränna,

byta till nya eller förlängning av befintliga sugrör,

lagning av ett läckage i dammens tätspont invid fisktrappan,

att behålla befintlig maskinutrustning och genom turbinerna leda en vattenmängd om 5,0 m³/s eller det turbinerna förmå sluka och

att med dammen få dämna till +205,20 m i system RH 00, utom vid de tillfällen som när vattenståndet behöver sänkas ytterligare vid översyn av dammen eller vid underhållsåtgärder.

Sökande yrkar vidare, såsom deras talan slutligen bestämts,

att mark- och miljödomstolen godkänner miljökonsekvensbeskrivningen,

att X ska utgöra strömfallsfastighet,

att de i kommande dom tillståndsgivna arbeten ska vara utförda inom fem år från det att domen vunnit laga kraft,

att anspråk på grund av oförutsett skada ska framställas inom fem år efter arbetstidens utgång,

att den förlust som sökanden enligt 31 kap 22 § miljöbalken är skyldig att underkasta sig utan ersättning, ska bestämmas till en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan uttas vid kraftverket.

Kraftbolaget i Svensbo AB föreslår att tillståndet förenas med följande villkor.

- a. Arbetena ska bedrivas i enlighet med vad sökande angett i ansökningshandlingarna och i övrigt uppgivit och åtagit sig målet.
- b. Arbetena ska så långt det är möjligt utföras i torrhet och på sådant sätt att grumling i vattnet minimeras.
- c. Fingaller med en lutning av maximalt 35 grader och ett avstånd av 18 mm mellan gallerstavarna ska installeras i intagsöppningen till turbinkammaren. Gallret ska förses med flyktöppning och avledare.
- d. Vattenståndskala ska uppsättas vid vägbrofastets vänstra nedströms hörn, ca 45 meter uppströms kraftverket och dammen, med markering för Dgr 205,20 m — Sg 205,00 i RH 00.
- e. Under vegetationsperioden (1 april – 15 oktober) ska kraftverket alltid tappa 0,6 m³/s vatten genom fisktrappan
- f. Grumlande arbeten ska i huvudsak utföras under perioden 1 juli – 31 augusti.
- g. Ett kontrollprogram som innefattar kontroll av faunapassagens funktion, ansamling av fisk nedströms faunapassagen, flöden i faunapassage och avledare samt nivån i dammen ska redovisas för tillsynsmyndigheten senast 3 månader efter lagakraftvunnen dom.

Orientering

Södra Svensbo kraftverk har sin belägenhet strax öster Lövrissets by, Ovanåkers kommun. Gryckån rinner upp i Ljusdals kommun och rinner ihop med Voxnan vid Kronbron. Gryckåns avrinningsområde är ca 436 km². De sista 4 km rinner ån genom Ovanåkers kommun och här är den lugnflytande och kraftigt meandrande. I Gryckån förekommer harr, öring, abborre, lake, mört och ål. Flodkräftor och utter förekommer också regelbundet i Gryckån. Ett flertal bäverhus finns inom området. Gryckån med biflöden har utgjort flottled och är därmed rensade. Påverkansgraden varierar från måttlig till kraftig. Gryckån med biflöden är också påverkade av de årsreglerade sjöarna Långarna, och Grycken-Nöungen. Svensbodammen har liten regleringsamplitud och liten dämmande verkan uppströms. Voxnan nedströms

Gryckåns utlopp leder vidare till vattenkraftverken Vallahaga, Borforsen, Österforsen, Malvik, Runemo damm och Sunnerstaholm ned till Ljusnan.

Bakgrund

Södra Svensbo kraftverk uppfördes år 1876 för att förse Svensbo-Lövrissets byar med ström och för att driva en tullmjölkvarn. I turbinsumpen fanns då två horisontala Franzisturbiner. År 1936 byggdes ett nytt utskov i dammen av flottningsföreningen. År 1952 installerades en dubbelturbin och en av de horisontella togs bort. År 1972 såldes elnätet till dåvarande Bollnäs Kraft. År 1993 bekostade Länsstyrelsen i Gävleborgs län en fisktrappa i Svensbodammen med Ovanåkers kommun som huvudman. En överenskommelse träffades mellan dåvarande ägaren och Voxna Norra Fiskevårdsområde om skötsel av fisktrappan. Det har aldrig sökts något tillstånd för fiskvägen.

Höjdsystem

Alla höjder gällande denna ansökan är relaterade till rikets höjdsystem RH 00. Som huvudfix för företaget föreslås höjdfixen vid vägbronns vänstra nedströms hörn.

Utbyggnadsvitsord

Sökande har som ägare av fastigheten X ensam rätt till den fallrättighet som disponeras i pågående vattenföretag och har därmed rådighet.

Hydrologiska förhållanden

Nedanstående värden för hydrologi i Gryckån är uppgivna av regleringsföretaget i hydrologisk underlag. Angivna värden avser oreglerade värden.

Högsta Högvattenföring	58,7 m ³ /s
Normal högvattenföring	26,7 m ³ /s
Normal medelhögvattenföring	4,8 m ³ /s
Vattenföring med 50 % varaktighet	2,7 m ³ /s
Vattenföring med 75 % varaktighet	1,6 m ³ /s
Normal lågvattenföring	1,1 m ³ /s
Nederbördsområde	436 km ²

Sjöprocent 8,9

I avrinningsområdet finns två årsregleringsmagasin, Långarna, med magasinvolym 7,4 Mm³ och Grycken-Nöungen med en magasinvolym på 17,5 Mm³. Det bedrivs årsreglering av sjöarna.

Vattenhushållning

Det finns inga planer att förändra den dämmningsgräns som tillämpats sedan 1875. Kraftverksägaren kommer även fortsättningsvis att bibehålla en så jämn vattennivå i Södra Svensbo kraftverks påverkansområde som möjligt.

Tidigare har det skett flottning i vattendraget vilket gör att det torde kunna misstänkas att regleringsamplituden var betydligt högre under flottningsepoken, med betydligt ojämna vattenflöden i vattendraget.

Sedan år 1946 är Gryckendammen den bestämmande i vattenföringen förbi Svensbodammen och kraftstation ned till utloppet i Voxna älv (Kronbron).

Idag förekommer inte någon nolltappning genom utskovet, utan det förekommer alltid läckage i utskovet och tappning i fiskvägen. Frivattenfåran är således aldrig torrlagd.

Sökande planerar inte att ändra på kraftverkets nuvarande drivvattenföring på 5 m³/s. Sökande föreslår nu att det bestäms en minimitappning på 0,6 m³/s vilket motsvarar 12 % av medelvattenföringen.

Följande vattenhushållningsbestämmelser föreslås vid Södra Svensbo kraftverk för fördelning av flöden vid olika vattenföringar med huvudalternativet:

- Under perioden 1 april – 15 oktober ska i fisktrappan och flyktvägen framläppas lägst 700 l/s eller tillrinningen om denna är lägre. Flödet fördelas så att ca 600 l/s framläpps i fiskvägen respektive ca 100 l/s i flyktvägen.

- Under perioden 16 oktober – 31 mars ska i flyktvägen framläppas lägst 100 l/s eller tillrinningen om denna är lägre. Inget vatten släpps via fisktrappan.
- Kraftverksstationen får avleda 5 m³/s till turbiner.

Sökande avser att placera en pegelskala på lämplig plats i vänster brofundament.

Beskrivning av befintliga anläggningsdelar

Allmänt

Gryckån ingår i Voxnans avrinningsområde och ligger i Bottenvikens vattendistrikt. Vattendraget rinner upp i Hälsinglands norra del vid Linstasjön, via Gällsjön och de två årsregleringsmagasinen Långarna och Grycken-Nöungen. Efter det att Gryckån har passerat förbi Svensbo kraftverk, rinner ån vidare genom meandrande skogsmark ca 4 km till Gryckåns mynning i Voxna älv vid Kronbron.

Regleringsdamm

Regleringsdammen, anlades från början för en såg och kvarn. Dammbyggnaden fanns tidigare. Dammbyggnaden består idag av från höger (i strömriktningen) av två luckutskov, därefter intag till fisktrappa, för att följas av ett större sättutskov i ett fack. Regleringsdammen omges av jorrdammsanslutning mot fastmark. Regleringsdammen sköts manuellt.

Maskinstation

Maskinstationen innehåller två Franzisturbiner med sedvanlig styr- och elutrustning. Intaget till turbinerna med intagsluckor är placerat inuti maskinstationen. Årsproduktion i kraftverket är beräknad till 0,3 GWh, den installerade effekten är 100 kW, den maximala slukförmågan i verket är 5 m³/s. Fallhöjden i kraftverket är 4,1 m vilket är samma fallhöjd som tidigare har utnyttjats. Sökanden anmälde under 2011 till länsstyrelsen sina planer på att reparera och utföra underhåll av Södra Svensbo kraftverk och damm. Länsstyrelsen hade vid besök på platsen ingen erinran till ägarens yrkande.

Utloppskanal

Kraftverkets drivvattenföring leds via en 10 m lång utloppskanal tillbaka till huvudfåran.

Planerade åtgärder

Några tillståndspliktiga arbeten planeras inte för Södra Svensbo kraftverk, förutom en bättre anpassning av fiskvägen och att bygga om intagningsgallret samt tätning av vattenläckor i damm och fisktrappan.

Planerade åtgärder innebär att befintlig regleringsdamm används i den utformning den har idag. Intagsgallret byggs om till en lutning med 35 grader. Nuvarande galleravståndet 33 mm förändras till ett galleravstånd på 20 mm.

Planerade åtgärder i Södra Svensbo kraftverk kommer inte att medföra någon utvidgning av kraftverksdriften.

Mark för anläggningen, strömfallsfastighet

Södra Svensbo vattenkraftverk med anläggningsdelar får även i fortsättningen i sin helhet, sin placering på sökandens fastighet X. Sökande föreslår X till strömfallsfastighet. Se fastighetskarta bilaga 6.

Miljöpåverkan

Vid fortsatt drift av kraftverket, bedöms driften inte vara av betydelse för miljöintressena eller andra motstående intressen. Med hänsyn till att det i bilaga 1 till förordningen (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar anges i förteckningen att vattenkraftverk, inklusive minimikraftverk alltid skall medföra betydande miljöpåverkan, finns det ingen särskild grund för länsstyrelsen att pröva frågan om betydande miljöpåverkan.

Voxnan tillhör de vattendrag i Sverige som är av riksintresse och som skyddas enligt miljöbalkens 4 kap. 6 §. Utbyggnadsförbudet gäller även bi- och källflöden.

Vattenkraftverk samt vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål får därför inte utföras i Voxnans vattenområde uppströms Vallhaga.

Voxnan ingår också i det europeiska nätverket av skyddad natur - Natura 2000. Området är av riksintresse enligt art- och habitatdirektivet. Det innebär ett bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter. Miljöerna som ska skyddas är naturliga större vattendrag, öppna mossar, fattigkärr, gungflyn och skogbevuxna myrar. Arterna som ska skyddas är flodpärlmussla, stensimpa och utter. Utter, som är klassad som nära hotad (NT) har inte rapporterats i närheten av kraftstationen men på ett par andra ställen i Gryckån, uppströms Långarna.

Runt Voxnan bildades det 1990 ett naturreservat som omfattar ca 12 mil forsar. Området är ca 770 ha stort efter att ha utvidgats 1994 och 2000. Reservatet berör både Ljusdals kommun och Ovanåkers kommun. Voxnan är också en betydelsefull del av det planerade biosfärsområdet "Voxnadalen".

Gryckån mynnar i Voxnan ca 4 km nedströms Södra Svensbo kraftstation. I området kring Gryckån har det inte återfunnits några utpekade naturvärden.

Miljöpåverkan har närmare beskrivits i miljökonsekvensbeskrivningen.

4 kap. 6 § miljöbalken

Södra Svensbo kraftverk fanns långt innan bestämmelserna i 4 kap. 6 § MB aktualiserades och den nu sökta lagligförklaringen och tillstånd till övrig vattenverksamhet vid kraftverket, ryms mer än väl inom bestämmelserna och andemeningen med nämnda lagrum. Det bör särskilt anmärkas att lagrummet till och med medger både nybyggnad, ombyggnad och effektivisering.

För Södra Svensbo kraftverk finns inte några utbyggnadsplaner utan enbart att bevara och fortsätta den drygt 140-åriga driften av elproduktion med oförändrade villkor. Vattenkraften har utnyttjats i strömfallet under hela denna period fram till nutid utan avbrott.

De åtgärder som omfattas av utbyggnadsförbudet i 4 kap. 6 § första och andra stycket MB är uppförande av vattenkraftverk samt vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål. Här har det funnits ett kraftverk sedan 1876 och torde vara den äldsta kraftstationen i Hälsingland som är i drift.

MKB-process och miljökvalitetsnormer

I vad som närmare redogjorts för i beskrivning av förväntade miljökonsekvenser, har sökande samrått med länsstyrelse, kommun, fiskevårdsområdesförening, med berörda fastighetsägare och andra intresserade. Samrådshandlingar har tillställts kommun, länsstyrelsen och Voxna Norra Fiskevårdsområde.

I vad som är känt för sökande har regeringen inte meddelat några speciella föreskrifter om kvaliteten på mark, vatten, luft eller miljön i övrigt inom det område som berörs av vattenföretaget.

Fiske

Fiskenäring har inte förekommit i vattendraget, varför hinder inte kan mötas från denna synpunkt. Vattendraget är sedan gammalt påverkat av vattenkraftutvinning och flottning.

Fritidsfisket kommer inte att påverkas negativt av den fortsatta driften av Södra Svensbo vattenkraftverk. Anpassning av den befintliga fiskvägen kommer sannolikt att förbättra förutsättningarna för allt fiske i området.

Befintligt omlöp vid Gryckendammen ägs av kommunen. Befintlig fisktrappa ägs och drivs av sökanden. För att sökanden skall kunna söka tillstånd för och utföra erforderlig anpassning av fiskvägen har sökanden träffat en muntlig överenskommelse med Voxna Norra Fiskevårdsområde om skötsel av fisktrappan.

Markskador

Den fortsatta driften av Södra Svensbo kraftverk kommer inte att innebära några markskador eller någon övrig påverkan på området utöver vad som sker på egen mark. Skulle det ändå visa sig att det uppstår ytterligare skador som inte här har

förutsetts och som inte kan anses ha reglerats tidigare, skall dessa skador hänskjutas till s.k. oförutsedd skada.

Tekniska skador

Uteblivet tillstånd för Södra Svensbo kraftverk, innebär säkerligen utrivning av dammbyggnaden. Bibehållande och fortsatt drift av kraftverket kommer inte att medföra några tekniska skador. Skulle det ändå visa sig att tekniska skador uppstår, föreslår sökande att de hänskjuts till s.k. oförutsedd skada.

Erosion

Sökanden bedömer att det inte föreligger någon risk för erosion utöver det som sker i dag och därför är det inte motiverat att bygga särskilda erosionsskydd. Om det mot förmodan ändå uppstår erosionsproblem föreslår sökanden att dessa eventuella skador hänskjuts till s.k. oförutsedd skada.

Förorenad mark

Någon förorenad mark påverkas inte av kraftverket.

Vattenkraftverk

Det finns inte några vattenkraftverk i Gryckån som berörs av det sökta tillståndet för fortsatt drift av Södra Svensbo kraftverk. I Voxnan nedströms Gryckåns utlopp finns ett flertal vattenkraftverk, som inte påverkas.

Kulturmiljö

Inom Södra Svensbo kraftverks påverkansområde finns inte något område som har kulturhistoriska värden förutom Södra Svensbo kraftstation och damm.

Miljöbalken 2 kap. Allmänna hänsynsregler m.m.

2 kap. 2 § Kunskapskrav

Sökande har erfarenhet av skötsel och drift som ägare av Södra Svensbo kraftverk. Därigenom anser sig sökande ha den kunskap som erfordras enligt MB:s bestämmelser.

2 kap. 3 § Försiktighetsprincip

Fortsatt drift av det befintliga vattenkraftverket och modifiering av befintlig fiskväg torde inte kunna medföra några risker för människors hälsa eller några skador på miljön.

Vattenkraften är den energikälla som enligt FN:s klimatpanel IPCC utgör bästa möjliga teknik för begränsning av CO₂-utsläpp.

2 kap. 4 § Produktvalsprincipen

Sökande avser att för kraftverkets drift använda miljövänliga oljor. I övrigt kommer det inte att användas några kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller för miljön vid modifiering av fiskväg och den framtida driften av kraftanläggningen.

2 kap. 5 § Hushållnings- och kretsloppsprincipen

Fortsatt drift av Södra Svensbo kraftverk, innebär ett fortsatt nyttjande av en förnybar energiproduktionskälla, helt i enlighet med förnybarhetsdirektivet och FN:s klimatpanels rekommendationer, då det ersätter fossila bränslen. Härigenom hushållas med andra råvaror och kretsloppet tillämpas.

2 kap. 6 § Lokalisering

Val av plats är given på grund av det nuvarande kraftverkets läge och här fullföljer man en månghundraårig tradition genom nyttjande av vattenkraften.

Miljöbalken 3 kap. 1 §

Vattenföretaget berör en idag sedan lång tid (140 år) tillbaka påverkad sträcka i Gryckån där det tidigare bedrivits allmän flottning från år 1887 till 1962. Årsreglering i Långarna och Grycken-Nöungen har bedrivits sedan 1946.

Sökande anser det uppenbart att hinder mot företaget inte kan mötas ur allmän planeringssynpunkt. Kommunens översiktsplan tillåter inte verksamheter som bedöms leda till att en miljökvalitetsnorm för vatten inte kan följas. Kommunen ska verka för fria vandringsvägar för vattenlevande organismer och en anpassning av

vattenkraften till gällande miljölagstiftning. Ovanåkers kommun ska arbeta för att minst god vattenstatus ska uppnås i alla sjöar och vattendrag i kommunen. Vattenkraftverkets utformning och drift ska möjliggöra att detta mål kan nås.

Ett tillstånd för fortsatt drift av Södra Svensbo kraftverk kommer att följas av villkor som säkerställer att miljökvalitetsnormen för Gryckån kan uppfyllas vad gäller konnektivitet. Det sker genom att fiskvägens funktion förbättras. Villkoren säkerställer även att det kommer att upprätthållas en stabil vattenföring i Gryckåns huvudfåra då en minimivattenföring på 600 l/s kommer att släppas. Därmed bedöms ett tillstånd inte vara i strid med eller gå emot intentionerna i Ovanåkers översiktsplan.

Miljöbalken 5 kap. Miljökvalitetsnormer

I vad det är känt för sökanden har regeringen inte meddelat några speciella föreskrifter om kvaliteten på mark, vatten, luft eller miljön i övrigt inom det område som berörs av vattenföretaget.

Miljöbalken 11 kap. 6 § Ekonomisk tillåtlighet

Kostnaden för den fortsatta driften av Södra Svensbo vattenkraftverk och trygga dess fortsatta drift, anpassning av fiskvägen och ombyggnad av intagsgallret kräver en beräknad investering på ca 0,3 miljoner kr. Genomförda arbeten har kostat 0,2 miljoner kr. Den totala kostnaden för planerade arbeten och genomförda blir 0,5 miljoner kr. Produktionen ett normalår kan beräknas till ca 300 000 kWh, vilket ger en bruttointäkt på ca 108 000 kr beräknat efter 36 öre/kWh (handelspris 32 öre, nätnytta 4 öre).

Miljöbalken 16 kap. 4 och 7 §§

Detaljplan eller områdesbestämmelser motverkas inte av det ansökta företaget såvitt sökande kunnat finna. Några följd företag uppkommer inte i samband med den fortsatta driften av Södra Svensbo kraftverk.

Markinrång

Den vattenverksamhet som nu prövas medför inte några skador som erfordrar särskild skadereglering

Miljöbalken 31 kap. 22 §

Sökande föreslår att den del som denne är skyldig att underkasta sig utan ersättning skall bestämmas till en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt givet tillstånd kan uttas i kraftverket.

Miljöbalken 22 kap. 25 §

Byggtiden för anpassning av fiskväg och tätning av dammen vid Södra Svensbo kraftverk har beräknats till ca 0,5 år, men för att ha möjlighet att avvakta lämplig konjunktur hemställs om en byggtid om 5 år.

Miljöbalken 24 kap. 13 §

Sökande föreslår att tid för oförutsedd skada sätts till 5 år.

Lag om särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (SFS 1998:812)

Bygdeavgift enligt bestämmelserna i 6 kap. 1 och 2 §§ (SFS 1998:812) ska inte utbetalas. Allmän fiskeavgift ska enligt bestämmelserna i 6 kap. 6 § (SFS 1998:812) inte heller utbetalas med tanke på att sökt vattenverksamhet enbart är för fiskefrämjande åtgärd. Enligt den äldre domen från år 1875 så var kraftverkets ägare inte pliktig att erlægga avgift. Sökanden föreslår en ersättning med 10 000 kr för reglering av fiskeskada enligt 6 kap. 5 § (SFS 1998:812).

INKOMNA YTTRANDEN

Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, kommunstyrelsen och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Kommunstyrelsen i Ovanåkers kommun och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har avstått från att yttra sig i målet.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anser att verksamheten kan tillåtas och yrkar ersättning för rättegångskostnader med 56 000 kr. Länsstyrelsen har följande synpunkter på sökandens yrkanden och förslag på villkor.

Godkännande av miljökonsekvensbeskrivning

Länsstyrelsen anser att MKB:n trots en del brister kan godkännas.

Arbetstid

Den yrkade arbetstiden är för lång. Med tanke på att kraftverket står på platsen idag och att planerat arbete berör reparationsåtgärder, fiskväg och flyktväg gör länsstyrelsen bedömningen att en arbetstid på tre år är skälig och yrkar därför att arbetstiden ska fastställas till tre år. En eventuell försäljning av verksamheten utgör inget hinder för att genomföra de åtgärder som följer av ett tillstånd.

Tid för oförutsedd skada

Länsstyrelsen anser att tiden för oförutsedd skada kan godkännas. Länsstyrelsen utgår från att sökanden med sitt yrkande egentligen avser att den ska fastställas till fem år efter arbetstidens utgång.

Ersättningsrätt

Länsstyrelsen är väl medveten om att den eventuella produktionsförlusten som ska tålas utan ersättning ofta satts till en tjugondel av produktionsvärdet. Ofta förefaller det vara mer rutinmässigt än underbyggt. Sökanden anför att verksamheten endast medför begränsade miljömässiga olägenheter. Sökanden åberopar även ett antal avgöranden och länsstyrelsen noterar att det för fyra av fem kraftverk, i länet i detta urval, beslutats villkor om naturliga fiskvägar.

Länsstyrelsen bedömer att då sökanden föreslår skyddsåtgärder i form av en denilränna, vilket länsstyrelsen anser vara en undermålig åtgärd, som påtagligt riskerar medföra begränsad konnektivitet, så är risken stor att verksamheten medför en betydlig olägenhet från allmän synpunkt. Det föreligger i en sådan situation behov av ytterligare utrymme att som följd av omförhandling utan ersättning för verksamhetsutövaren förbättra situationen för fisken och de allmänna intressena.

Länsstyrelsen anser dock att villkor om en mer ändamålsenlig fiskväg bör ställas så att detta behov inte uppstår.

Lagning av fisktrappa

Länsstyrelsen anser att den föreslagna lagningen och ombyggnationen av fisktrappan inte utgör en tillräcklig skyddsåtgärd och att yrkande därför bör avslås.

Även en lagad denilränna (d.v.s. motströmsränna) är en undermålig lösning och förordar en naturlig fiskväg. I bilaga 5 (sida 26 andra stycket) i den på HaVs hemsida nyligen publicerade ”Vägledning för fisk- och faunapassager” framgår, med stöd av flera referenser att slitsrännor är att föredra om en teknisk passagelösning väljs, inte motströmsrännor vilket förespråkas av sökanden. Sökandens förslag är alltså inte det bästa alternativet ens i det fall bara tekniska fiskvägar vore möjliga t.ex. med hänsyn till lokaliseringen. Det framgår även av vägledningen att naturliga fiskvägar är att föredra för att gynna fiskar med svagare simförmåga och att till liten del även öka mängden habitat med strömmande/forsande vatten (avsnittet om stycket om uppströmpassager i avsnittet om utformning av passagelösningar i HaVs vägledning). Länsstyrelsen kan acceptera en relativt brant naturlig fiskväg eftersom grovt bottensubstrat i fiskvägen medför låga vattenhastigheter nära botten och kanter och därmed bör möjliggöra passage för fisk med vitt skild simförmåga.

Om en naturliknande fiskväg anläggs är det gynnsamt för miljön att den även har ett tillräckligt flöde under hela året. Mer om detta under rubriken ”Tillägsvillkor 1”.

Risgrindar

Sökanden och länsstyrelsen verkar i stort sett vara överens om att 18 mm spaltvidd och 35 graders lutning är lämpligt.

Avledning och sugrör

Den avledning som ansökan omfattar och fallhöjden vid kraftverket rimmar illa med den redovisade produktionen. Exempelvis så uppgick avledningen till

Fagerdala kraftverk (MÖD, M 5874-16) med samma fallhöjd och årsproduktion till endast 1,85 m³ /s.

Länsstyrelsen tackar för förklaringen till den låga produktionen men förvånas över att en sådan brist i anläggningen accepterats under så många år. Länsstyrelsen konstaterar att en förlängning av sugröret är en ytterligare utbyggnad av anläggningens fallhöjd som eventuellt kan strida mot förbudet mot vattenreglering för kraftändamål uppströms Vallhaga i Voxnan (Miljöbalken (MB) 4 kap 6 §). Länsstyrelsen bedömer dock utifrån uppgifterna i aktbilagorna 40 och 41, att förlängningen av befintligt sugrör varken medför ökad avledning av vatten eller sänkta vattennivåer eller flöden nedströms dammen och att åtgärden därmed inte orsakar någon ökad negativ miljöpåverkan. Länsstyrelsen bedömer att åtgärden är en sådan som avses i 4 kap. 6 § andra stycket MB och att den kan tillåtas.

Länsstyrelsen accepterar att avledningen till turbinerna får uppgå till 5 m³/s. Länsstyrelsen utgår från att detta är den avledning som skett tidigare. Det är fortfarande något oklart vilken produktionsökning som kan åstadkommas med en förlängning av befintligt sugrör, i MKB:n anges en dubblering och nu (i aktbilaga 41) ungefär en ökning med 50 %.

Tätspont

Länsstyrelsen tillstyrker åtgärden.

Dämningsgräns

Länsstyrelsen har inget att erinra mot den föreslagna dämningsgränsen. Länsstyrelsen yrkar dock på att även en sänkningsgräns ska anges i tillstånd eller som villkor. Sökandens föreslagna angivelse på pegelskalan är lämplig som sänkningsgräns.

Strömfallsfastighet

Länsstyrelsen har inget att erinra mot att X ska utgöra strömfallsfastighet.

Villkor

Länsstyrelsen har inga synpunkter på villkor a, b, d och f. Bolagets övriga förslag till villkor kan fastställas med nedan föreslagna förändringar och tillägg.

Villkor c

Fingaller med största spaltvidd på 18 millimeter och maximalt 35 graders lutning ska installeras i intagsöppningen till turbinerna, gallret ska förses med flyktöppning och avledare där 160 liter/s släpps.

Villkor e

Minimitappningen i faunapassagen, exkl. avledaren ska som årsmedelvärde uppgå till 1 m³/s. Årstidsanpassat flöde tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten.

Villkor g

Ett kontrollprogram som innefattar kontroll av faunapassagens funktion, ansamling av fisk nedströms faunapassagen, flöden i faunapassage och avledare samt nivån i dammen ska redovisas till tillsynsmyndigheten senast tre månader efter lagakraftvunnen dom.

Beträffande otydligheten i vad som avses med ansamling av fisk nedströms passagen vill länsstyrelsen förtydliga att det med kameror eller elfisken under vandrings tid respektive utanför vandrings tid (eller telemetristudier, fast de bedöms vara alltför arbetskrävande vid denna anläggning) går att få en uppfattning om det finns fisk i vattendraget som vill vandra men inte anlockas till eller klarar att passera fiskvägen. Detta visar sig som en ansamling av fisk nedströms fiskvägen under vandrings tid. Utan denna typ av information från kontrollprogrammet är det svårt att avgöra om fiskpassagelösningen har brister (som behöver åtgärdas) eller om resultaten från kontrollen av funktionen speglar en svag population av vandringsbenägen fisk.

Tilläggs villkor 1

En naturlig faunapassage med en maximal lutning om 7 % ska anläggas. Utformningen ska anpassas till flöden mellan 0,5 och 1,5 m³/s eller högre flöden

om viss del av spillvattnet kommer att tappas den vägen. Länsstyrelsen yrkar på en provotid för faunapassagen om 5 år räknat från när den färdigställts, färdigställandet ska meddelas länsstyrelse och domstol.

Länsstyrelsen anser fortsatt att en naturlig fiskväg krävs på platsen för att säkerställa acceptabla förutsättningar för fiskvandring. En sådan fiskväg fyller flera funktioner och gynnas av ett tillräckligt flöde hela året. Länsstyrelsen har i sitt yttrande över ansökan (dnr. 8943-2019) redogjort för motiv till en naturlig fiskväg och högre flöden via fiskvägarna än vad sökanden föreslagit. Sökanden har rätt i att det är flera faktorer som avgör om en fiskpassage fungerar väl eller inte. Sweco anger att instegets placering och det föreslagna flödet i fiskvägen är väl avvägda i förhållande till varandra, länsstyrelsen önskar att flödet i fiskvägen ska vara väl avvägt i relation till flödet i vattendraget för att en god anlockning ska kunna ske. Vid högre flöden i vattendraget behövs också högre flöden i fiskvägen för att god anlockning ska underlättas. Passagens funktion gynnas också av en bra placering av insteget i förhållande till kraftverksutlopp och övrigt vatten som passerar anläggningen. Strömbilden i anslutning till insteget är viktig för funktionen och förbättrande åtgärder bör kunna ske under en provotid i samråd med tillsynsmyndigheten. Länsstyrelsen bedömer att en vattenmängd motsvarande MLQ säkerställer att miljöåtgärderna kan få god funktion. Vad gäller flödet via avledaren så är det viktigt att tillräckligt vattendjup och flöde finns där flyktvägen mynnar för att minska predationsrisken för de nedvandrande fiskarna.

Länsstyrelsen bedömer att ett provotidsvillkor är mer ändamålsenligt för en naturlig fiskväg där dels strukturer i fiskvägen kan läggas till eller tas bort och där det finns utrymme för att ta fram en tappning som anpassas till vandringsmönster i det specifika vattendraget. Utrymmet för förbättrande åtgärder för en motströmsränna är mindre.

Länsstyrelsens bedömning

Naturvärden

Södra Svensbo kraftverk är ett av de få befintliga kraftverken i det i miljöbalken skyddade avrinningsområdet kring övre Voxnan. Gryckån är ett av de större biflödena till Voxnan och ån med omgivning har mycket höga naturvärden (klass 1 i Länsstyrelsens naturvårdsprogram – Värdefull natur i Gävleborg). De arter som pekats ut i naturvårdsprogrammet är bland annat harr, öring och utter. Gryckån ingår också i de limniska värdevatten som klassats som nationellt särskilt värdefulla vid en nationell genomgång 2005. Det finns flodpärlmusslor och flodkräftor i vattendraget. Ett kraftverk innebär alltid en belastning på miljön och den blir relativt sett större i ett i övrigt outbyggt vattendrag. Om kraftverket kommer att drivas vidare är det därför särskilt viktigt att detta villkoras med bästa möjliga teknik för att tillgodose fri uppströms- och nedströmsvandring av såväl fisk som andra vattenorganismer som naturligt vandrat förbi forsen. Ytterligare dämning skulle skada naturen i området t.ex. de uppströms liggande våtmarks- och meanderlandskapet (klass 1 i våtmarksinventeringen). Gryckån är påverkad av tillståndsgivna årsregleringar uppströms Södra Svensbo kraftverk samt av flottledsrensningar på vissa sträckor, men har i övrigt karaktären av ett opåverkat vattendrag i ett naturlandskap.

Kulturmiljövärden

Södra Svensbo kraftverk har lång kontinuitet på platsen. Enligt uppgift uppfördes kraftverket 1876 för att förse närliggande byar med elström och driva tullmjölkvarn. Utöver elproduktion rymmer kraftverksbyggnaden även utrustning för att driva kvarn och såg. Sågen har av allt att döma varit i bruk fram till slutet av 1900-talet. 2018 genomförde Länsmuseum Gävleborg en kulturmiljöinventering och värdering av flera småskaliga vattenkraftverket och tillhörande kraftverksmiljöer i Gästrikland och Hälsingland (Lst rapport 2019:8), däribland Södra Svensbo kraftverk. Vid den inventeringen värderades kraftverket till värdeklass 3 (på en fyrgradig skala där värdeklass 1 är högst). De värden som Länsmuseets antikvarier lyfter fram utgörs av dammens östra del, dammvallen och kraftverksbyggnaden. De kulturhistoriska värdena ligger främst i anslutning till kraftverket, på östra (vänstra) sidan av ån.

Utnyttjandet av vattenkraften har lång kontinuitet på platsen, men kraftverkets kulturhistoriska värde har ändå bedömts vara relativt begränsat. De kultur- miljövärden som ändå förekommer bevaras bäst genom fortsatt drift av vattenkraftverket. Om verksamheten upphör är det stor risk för att kraftverks- byggnaden förfaller, och att det tydliga sambandet mellan vattnet som kraftkälla och intilliggande verksamheter (kvarn, såg, elproduktion) går förlorat.

Samrådet

Länsstyrelsen har tagit del av sökandens kompletterande redovisning av samrådet och bedömer fortsatt att vissa brister finns. Sökanden refererar till ett samråd med allmänheten som i handlingarna kallas ”tidigt samråd”, det är oklart om de berörda förstod att detta var det enda samråd med allmänheten som skulle hållas och att de synpunkter man ville framföra skulle framföras vid detta tillfälle. En av de deltagande har t.ex. angett att han kan yttra sig senare. Vad beträffar myndigheter och organisationer som har tidigare erfarenhet av liknande processer bedömer länsstyrelsen att de av följbrevet borde kunnat förstå att samrådet avsåg både lagligförklaring och tillstånd till fortsatt drift även om skrivningen på denna punkt är otydlig. Eftersom ansökan kungjorts förmodar länsstyrelsen att domstolen bedömt samrådsförfarandet som tillräckligt.

Nollalternativet

Sökanden har redovisat ett antal utslag från Mark och- miljööverdomstolen som stöd för uppfattningen att nollalternativet bör vara nuläget. Länsstyrelsen finner att Mark- och miljööverdomstolen angett ” En utrivning är tillståndspliktig och det är oklart vad resultatet av en sådan tillståndsprövning skulle bli. Mark- och miljööverdomstolen anser därför att det mest rimliga är utgå från de faktiska förhållandena.” i de refererade målen. Beträffande Södra Svensbo kraftverk så har sökanden i MKB:n redovisat sin syn på vilken påverkan alternativet utrivning har på en lång rad faktorer. Länsstyrelsen anser därför att mark- och miljödomstolens domskäl rörande nollalternativet i de återopade målen inte är tillämpligt på Södra Svensbo kraftverk. De av sökanden uppskattade följderna av utrivning finns i många fall redovisade och kan bedömas oaktat att sökanden inte vill att dessa ska ses som nollalternativet. Länsstyrelsen håller fast vid sin bedömning att ett

alternativ för utrivning samman med nuläget tillsammans utgör det som nollalternativet i miljöbalken avser redovisa, i det här sammanhanget den troliga utvecklingen om ansökan inte bifalls.

Miljöbalken 4 kap. 6 §

Länsstyrelsen konstaterar att mark- och miljööverdomstolen i av sökanden i andra frågor åberopade mål angivit att liknande befintliga verksamheter utan giltiga tillstånd är förenliga med miljöbalken 4 kap. 6 § i kraft av att de funnits på platsen sen innan utbyggnadsförbudet infördes. Länsstyrelsen delar dock inte sökandens uppfattning att verksamheten i sin helhet endast medför obetydlig miljöpåverkan. Länsstyrelsen bedömer att effekterna av det sökta tillståndet jämfört med dagens situation, som det avses i MB 4 kap. 6 §, kan utgöra obetydlig miljöpåverkan förutsatt att avledningen eller fallhöjdsnyttjande endast ökar i obetydlig omfattning. Länsstyrelsen har vid jämförelse med andra kraftverk bl. a. i de mål som sökanden åberopat funnit att produktionen i Södra Svensbo kraftverk är mycket låg i förhållande till den avledning och fallhöjd som redovisas. Länsstyrelsen anser att en tydligare redovisning av nuvarande avledning vid full effekt på turbinerna samt ett klagörande av hur det föreslagna förlängda sugröret ska kunna mer än dubbla produktionen.

Fiskvägar/Faunapassage

Sökanden har kompletterat MKB:n med fyra alternativa lösningar på fiskväg, d.v.s. totalt fem alternativ har berörts.

Alternativ 1, sökandens huvudalternativ, utgörs av att den befintliga bassängtrappan görs om till en denilränna. Länsstyrelsen menar att detta alternativ inte är förenligt med ett modernt tillstånd enligt miljöbalken. Denilrännor har klart sämre passageeffektivitet än naturliga fiskvägar (HaV 2013:14) vilket medför risken för att miljö kvalitetsnormen för vatten och andra miljömässiga mål med skyddsåtgärden inte uppnås blir för stor. I rapporten 2013:14 redovisar HaV visserligen att denilrännor i medeltal medför högre passage effektivitet än bassängtrappor utan underströmningsöppningar (den befintliga lösningen) men länsstyrelsen bedömer att detta inte räcker vare sig för att nå miljö kvalitetsnormen

eller ett tillräckligt skydd för naturvärden i området i stort, för detta krävs en naturlig fiskväg med ett tillräckligt stort vattenflöde. Denilrännor är också känsliga för även liten påverkan av drivgods och skador, risken är alltså stor att de inte ens fungerar som avsett då funktionen verkligen behövs. HaV anger i rapporten (2013:14) att naturliga fiskvägar ska prioriteras framför tekniska fiskvägar och att de rekommenderas för sin höga passageeffektivitet både för laxfisk och övriga arter. I Gryckån är harr en av målarterna för faunapassagen och länsstyrelsen menar att harr inte kan räknas som stor laxfisk som är den enda möjliga målgruppen för denilrännor enligt HaV 2013:14. I stort sett alla naturvärden i området gynnas av god effektivitet för upp- och nedströmsvandring av fisk.

Vattendirektivet ställer inte något krav på att passerbarheten skall vara ”bättre” än vad den naturligt varit, målet med passagelösningen är snarast att den ska vara så nära de ursprungliga förhållandena som möjligt. Därmed anser länsstyrelsen att det skulle vara lämpligt att anlägga en faunapassage som bara låter vissa arter passera förutsatt att man kan visa att det varit så naturligt.

Länsstyrelsen anser att en naturlig fiskväg med en lutning upp till 7 % kan vara lämplig om forsen där kraftverket byggts var brant. Observera att länsstyrelsen anser att denna högre lutning bara kan vara aktuell om sökanden på ett tillförlitligt sätt kan visa att den tidigare forsen var för brant för andra arter än vandringsstarka som exempelvis harr, öring och ål. Sökandens utredning av den ursprungliga naturliga lutningen är summarisk men föreslår ändå att en brantare faunapassage än ett omlöp med 2 % lutning kan vara lämplig. En grundligare undersökning som bekräftar en hög lutning skulle vara bra som beslutsunderlag.

Höger sida och sågverkskanalen utgör en möjlig placering av ett omlöp (sökandens alternativ 4), ytan mellan befintlig fiskväg och flodutskovet enligt sökandens alternativ 2, en annan. Länsstyrelsen anser att en provotid kan vara lämplig om man anlägger en faunapassage med högre lutning än vad som är konventionellt. Åtgärder för att öka friktionen i faunapassagen och på så sätt minska vattenhastigheten och förbättra funktionen kan behövas. Utformningen av ett årstidsanpassat flöde kan

också ske. Kontrollprogrammet behöver utformas så att åtgärder på anläggningen under provotiden kan utvärderas.

Alternativ 3 med ett omlöp på vänster strand avfärdas på grund av den infiltrationsanläggning som finns där. Länsstyrelsen ser inte att anläggningen är ett absolut hinder och det borde i vart fall utredas om lösningen skulle kunna vara ekonomiskt och miljömässigt lämpligare än övriga alternativ inkluderat att en ny infiltrationsanläggning på annan plats behöver anläggas. Länsstyrelsen anser att ett omlöp på vänster strand är svårare att kombinera med platsens kulturhistoriska värden men lämpliga lösningar kan finnas.

Uppströmpassagen, flöde

För att anlockning av fisk ska ske till faunapassagen behövs en tillräcklig vattenföring i denna, speciellt under vandringsperioder. HaVs rapport 2013:14 ger ingen exakt vägledning om vilka flöden som krävs men konstaterar att 5 % av flödet i huvudfåran kan räcka om placeringen av faunapassagen är optimal. Om passagens öppning inte är i turbinutloppets omedelbara närhet är 20 % en lämpligare siffra för att säkerställa god anlockning och funktion. Länsstyrelsen bedömer att den vattenföringen som behöver släppas för att ge en tillräcklig funktion för nedströms och uppströmspassage bör vara 1,16 m³/s vilket motsvarar MLQ. Fördelningen kan vara 1 m³/s för uppströmspassage och 0,1 - 0,16 m³/s för nedströmspassage. Regler för en möjlighet att variera tappningen i omlöpet för att förbättra funktionen tas lämpligen fram i samråd med tillsynsmyndigheten.

Under perioder då mer omfattande uppvandring förväntas ske ska mer vatten släppas i fiskvägen för att fisken lättare ska hitta förbi vandringshindret. Exempelvis skulle minimitappningen genom faunapassagen kunna sättas till 0,5 m³/s under några vintermånader och till 1,5 m³/s under några månader då intensiv fiskvandring förväntas. Årsmedelvärdet på minimitappningen skulle bli 1 m³/s men miljönyttan skulle öka. Faunapassagen bör om möjligt utformas så att ytterligare vatten kan släppas den vägen vid spill för att förbättra anlockningen vid högflödessituationer. Detta kan vara speciellt viktigt för harren som vandrar och leker på våren. Det kan även vara positivt att bottarna i faunapassagen regelbundet spolats igenom med

större flöden för att fungera som habitat för bottenfauna och eventuell lekplats för fisk.

Fiskeskada

Sökanden har i aktbilaga 17 åtagit sig att utge 10 000 kr i ersättning för fiskeskada (särskild fiskeavgift). Länsstyrelsen bedömer att beloppet är för lågt. Överdämningen av strömsträckan innebär en totalskada för strömhabitatet.

Om man skulle tänka sig att en kompensationsåtgärd som utgörs av flottledsrestaurering så bör den restaurerade ytan multiplicerat med medelförbättringen svara mot en totalskada på den överdämda strömsträckan. Ett överslag ger att det kan svara mot 500 m flottledsåterställning i Gryckån. Kostnaden för en sådan åtgärd bör ligga i intervallet 60 – 200 000 kr. Ett annat sätt att skatta vad som är en skälig ersättning kan vara att beräkna kostnaden för att ersätta den uteblivna fiskproduktionen med odlad fisk.

En rimlig skattning är att Gryckån bör kunna producera 30 st. ensamrigg öring per 100 kvadratmeter. De kostar 4,5 kr styck, vilket blir 1,35 kr per kvadratmeter förstörd strömvattensbiotop och år. Vid en skada som omfattar 4000 kvadratmeter blir då skadans värde 5 400 kr i årligen eller 135 000 kr kapitaliserat i en engångsavgift.

Länsstyrelsen vill med exemplen ovan påvisa att den föreslagna ersättningen är betydligt lägre än värdet av den resurs som totalskadas och anser att verksamhetsutövaren senast vid huvudförhandlingen bör återkomma med ett belopp i relevant storleksordning.

Länsstyrelsen bedömer fortsatt att sökandens förslag på ersättning för fiskeskada är för lågt. Exempelvis sker sökandens bedömning av fiskproduktionen utifrån resultaten av elfisken i flottledsrensade och vattenkraftspåverkade biotoper, just nu pågår på många platser biotopförbättrande åtgärder och inom ramen för NAP så kommer också miljöförbättrande åtgärder att genomföras. Fiskproduktionen var förmodligen högre innan flottning och vattenkraftsutbyggnad och kommer

förmodligen att vara det också efter att moderna miljöåtgärder genomförts, detta jämfört med dagens situation. Dessutom finns det ofta ett behov av att överkompensera, sett till numerär, med odlad fisk eftersom dessa har lägre kvalitet d.v.s. sämre överlevnadsförmåga i naturlig miljö jämfört med vild fisk. Swecos förslag om att anlägga lekbäddar som kompensation kan vara lämpligt om just mängden lekområden begränsar öring- och harrpopulationen på platsen och att det föreslagna antalet områden skulle medföra att skadan för fisket kompenserades. Kanske skulle det behövas tre gånger så många lekområden eller så är det helt andra åtgärder som behövs för att kompensation skulle kunna bli verkningsfull.

Alternativet utrivning

Länsstyrelsen bedömer att en utrivning av damm och kraftverk skulle skapa goda förutsättningar för uppströms och nedströmspassage. Värdet av den strömvattenbiotop som skulle skapas skulle ur allmän synvinkel vida överstiga förlusten av lugnflytande habitat som fortsatt skulle utgöra majoriteten av åns sträckning i närområdet. Värdet av strömpartier är relativt sett större i vattendrag som domineras av lugnflytande områden.

Ur kulturmiljösynpunkt är utrivningsalternativet sämre än de alternativ som medför fortsatt drift eftersom utrivning i förlängningen ökar risken för att byggnader och andra objekt som ger förståelse för tidigare verksamheter och vattenkraftsutnyttjande försvinner. Utnyttjandet av vattenkraften har lång kontinuitet på platsen, men kraftverkets kulturhistoriska värde har ändå bedömts vara relativt begränsat. Kulturmiljövärdet hos anläggningen bedöms som klass 3 (på en 4 gradig skala där 1 är högst).

Sammantaget bedömer länsstyrelsen att fortsatt drift med tillräckliga skyddsåtgärder är det bästa ur natur- och kulturmiljöperspektiv. Alternativet utrivning är, ur allmän synvinkel, att föredra framför fortsatt drift med otillräckliga skyddsåtgärder då kulturmiljövärdet inte är lika stort som naturmiljövärdet i detta fall.

Kammarkollegiet

Kraftbolaget i Svensbo AB har ansökt om lagligförklaring av Södra Svensbo kraftverk med tillhörande anläggningsdelar samt tillstånd enligt 11 kap 9 § miljöbalken för driften av kraftverket och att reparera regleringsdamm, fisktrappa m.m., allt beläget i Gryckån i Ovanåkers kommun. Ansökan inkom till domstol under 2018.

Vad gäller lagligförklaring har härefter, den 1 januari 2019, införts en ny bestämmelse i miljöbalkens promulgationslag – 17 a § – som begränsar möjligheterna till lagligförklaring beträffande viss vattenverksamhet. Övergångsbestämmelser saknas. Frågan om hur bestämmelsen ska tillämpas i nu aktuellt mål är av avgörande betydelse för domstolens prövning av bolagets ansökan. Högsta domstolen har den 7 oktober 2019, genom beslut i mål T 4144-19, meddelat prövningstillstånd gällande hur bestämmelsen i 17 a § MP ska tillämpas i ett mål som har inletts före den 1 januari 2019. Högsta domstolens beslut är att vänta inom kort och Kammarkollegiets inställning kan komma att påverkas av Högsta domstolens ställningstagande i målet. Kammarkollegiet förbehåller sig därför rätten att återkomma med slutlig inställning i målet.

Naturskyddsföreningen

I det fall domstolen tillåter fortsatt drift av Södra Svensbo Kraftverk måste utan tvekan ett nytt omlöp för alla vandrande vattenlevande organismer byggas. Verksamheten är inte formellt prövad sen slutet av 1800-talet. Vid en prövning år 2020 skall ett modernt synsätt tillämpas (bästa möjliga teknik) för att trots kraftverkets drift, möjliggöra en så naturlig vandring som möjligt för alla vattenlevande organismer i det rinnande vattendraget.

Vattenhushållningen skall medge både vinter- och sommarvattenföring genom omlöpet.

Ett väl fungerande omlöp för samtliga aktuella arter är en av förutsättningarna för att miljö kvalitetsmålet ”god ekologisk standard” skall kunna uppnås i vattendraget. Att i sammanhanget enbart hänvisa till fiskvandring är långt ifrån tillräckligt.

Miljökonsekvensbeskrivningen har som nollalternativ angivit nuvarande status vid kraftverket. Naturskyddsföreningen Voxnadalen anser att det naturliga nollalternativet är de förhållanden som skulle råda om det inte skulle finnas damm och kraftverk på platsen. Konsekvensen av detta synsätt är att den naturliga vattenföringens miljöstatus inte beskrivs som ett alternativ.

Länstyrelserna i Gävleborg- och Jämtlands län, samt berörda kommuner längs Voxnan och Ljusnan deltar för närvarande i ett Lifeprojekt vars målsättning är betydande biotopåtgärder i älvarnas Natura2000 områden. Detta innebär att de tillrinnande vattendragens ekologiska status kommer att ha ännu större betydelse i framtiden när de större vattendragen har restaurerats.

I Ovanåkers kommuns översiktsplan 2030, antagen 2017-05-29, understryks bl.a. vikten av att miljö kvalitetsnormerna för vatten skall efterlevas samt att vandringsvägar för fisk och övriga vattenlevande organismer på bästa sätt ska återskapas.

Miljö- och byggnadsnämnden i Ovanåkers kommun

Miljö- och byggnadsnämnden har följande synpunkter på tillståndsansökan:

Fortsatt drift av Södra Svensbo kraftverk ligger inte i linje med kommunens översiktsplan. I kommunens översiktsplan står på sid 41 följande: *I Voxnan med biflöden uppströms Vallhaga, får enligt miljöbalken inte kraftverk, reglering eller överledning för vattenkraft utföras. Där vattenkraftverk finns och elproduktionen är liten men miljöpåverkan stor, bör naturvärden och friluftsliv prioriteras.*

Kraftverket producerar ca 0,3 GWh per år vilket motsvarar hushållselen för ca 75-150 lägenheter eller ca 45-60 småhus/villor. Även om elproduktionen kan fördubblas är den så liten att naturvärden och friluftsliv bör prioriteras.

Det är riktigt att verksamheter som inte ligger i linje med kommunens översiktsplan kan vara tillåtna men miljö- och byggnadsnämnden ser det ändå som relevant att framföra att den berörda verksamheten inte ligger i linje med kommunens översiktsplan.

- Kraftverket är av klass 3 enligt ER 2016:11 vilket innebär att det är ett av 1667 kraftverk som ger obetydligt reglerbidrag och som tillsammans producerar 0,7 % av den totala elproduktionen från vattenkraft i Sverige. Södra Svensbo kraftverk har således inget nationellt värde och en utrivning kan antas få obetydliga samhällskonsekvenser för elförsörjningen.
- Sökande hävdar i ansökan att kraftverket i Svensbo ersätter fossila bränslen men det finns ingen förklaring eller motivering till påståendet. Med tanke på att Sveriges elproduktion nästan uteslutande kommer från verksamheter som inte använder fossila bränslen i drift är det långsökt att påstå att kraftverket i Svensbo ersätter fossilbränslebaserade energislag som kol med den nuvarande placeringen.
- Sökande gör bedömningen att de villkor som följer med ett tillstånd kommer att kunna säkerställa att miljökvalitetsnormen för Gryckån kan uppfyllas vad gäller konnektivitet och de anser inte att ett tillstånd går emot intentionerna i Ovanåkers översiktsplan. Nämnden delar inte den bedömningen utan anser att fortsatt drift av kraftverket kommer att fortsätta utgöra en risk att miljökvalitetsnormen för Gryckån inte uppnås. Det kommer även fortsätta att ge negativa effekter på bestånden av öring och flodpärlmussla. Den åtgärd som skulle ge bäst förutsättningar för att uppfylla miljökvalitetsnormen vore att riva ut kraftverksdammen. En utrivning skulle ha positiva effekter för både föryngring av flodpärlmussla, god status för vatten och åtgärdade fysiska hinder vilka alla tre är indikatorer för miljömålet ”Levande sjöar och vattendrag”.
- Under rubriken orientering i ansökan står det att Gryckån är lugnflytande och kraftigt meandrande de sista 4 km. Läsaren kan felaktigt få intrycket att Gryckån endast är lugnflytande nedströms kraftverket när det i själva verket finns två strömmar nämligen Backlundsströmmen och Lilldjupabäckströmmen. Under samma rubrik nämns även vilka kända arter som finns i Gryckån och här har man missat att nämna Flodpärlmusslan.

Miljökonsekvensbeskrivningen

Miljö- och byggnämnden anser att miljökonsekvensbeskrivningen (MKBn) inte kan godkännas i sin nuvarande utformning. Det finns ett flertal felaktigheter och mycket tveksamma bedömningar i MKBn vilket gör att den samlade bedömningen av miljökonsekvenserna av de tre presenterade alternativen blir missvisande. Nedan följer mer ingående nämndens synpunkter på MKBn:

- På sid 5 i MKBn nämns att ån har ett bitvis kraftigt meandrande lopp både uppströms och nedströms kraftverket men för att läsaren ska få en bra helhetsbild bör även nämnas att det finns strömmande sträckor både uppströms och nedströms kraftverket. Denna information går att hitta i biotopkarteringsdatabasen samt i underlaget till Ovanåkers kommuns Fiske- och vattenvårdsplan.
- På sid 13-14 redovisas miljöpåverkan på kvalitetsfaktorer som ingår i miljö-kvalitetsnormerna. Man skriver bland annat att för huvudalternativet kommer kvalitetsfaktorn fisk förbättras på grund av att nedströmsavledaren (även kallad flyktvägen) får konsekvensen att fler fiskar överlever passage. Alternativ utrivning behandlas mycket kortfattat och man menar att motiveringen och bedömningen är densamma som för huvudalternativet. Nämnden håller inte med i den bedömningen utan ser att alternativet utrivning får konsekvensen att i stort sett alla fiskar överlever nedströms passage och möjliggör även uppströms passage under hela året till skillnad från huvudalternativet. En utrivning kommer även innebära att strömvattenprefererande fiskarter får ett utökat habitat. Hur stor ökningen blir beror dock på hur utrivningen utförs. Alternativ utrivning får därmed en större positiv konsekvens än huvudalternativet när det gäller kvalitetsfaktorn fisk. Till skillnad från huvudalternativet som medför en måttlig positiv konsekvens bör utrivning därför bedömas ge en stor positiv konsekvens eftersom nya värden i form av strömhabitat tillförs jämfört med nollalternativet.
- När MKBn skrevs fanns ingen data om Gryckån inlagd i biotopkarteringsdatabasen vilket nämns på sid 15 men Gryckån karterades 2017 och data från karteringen finns nu inlagd i databasen.

- På sid 16 i MKBn antas att kraftstationen på grund av långt avstånd till närmsta registrerade förekomst i musselportalen inte påverkar flodpärlmusslorna. Att det inte finns registrerad förekomst i musselportalen behöver inte betyda att det inte finns några musslor på den sträckan i verkligheten. Dessutom finns nu en notering i biotopkarteringsdatabasen om förekomst av musslor på sträckan precis uppströms Lillströmmen vilket fågelvägen är ca 2 km uppströms Södra Svensbo kraftverk. Tyvärr anges inte vilken musselart det rör sig om men med tanke på att det finns flodpärlmusslor uppströms är det troligt att det rör sig om just flodpärlmusslor.

Med denna information kan konstateras att nollalternativet troligen skulle innebära en fortsatt negativ påverkan på flodpärlmusslan i Gryckån. Huvudalternativet innebär troligen en liten positiv konsekvens eftersom öring som behövs för flodpärlmusslans fortplantning får bättre möjlighet att överleva att passera kraftverket. Medan alternativet utrivning troligen får en måttlig till stor positiv konsekvens eftersom samtliga passerande öringar överlever både uppströms och nedströms passage samt att både öringen och flodpärlmusslan får ett utökat habitat eftersom dessa är strömvattenprefererande arter.

- På sid 19 bedöms de tre olika alternativens miljökonsekvenser med hänsyn till boendemiljön. För alternativ utrivning menar man att vattenutsikten kommer att försämrans och att en fastighet kommer att få lov att ta bort bryggan, vilket skulle ge en måttlig negativ konsekvens. Att vattenutsikten skulle försämrans finns det ingen motivering till i MKBn och nämnden ställer sig frågande till varför det skulle innebära en försämring eller påverka människors hälsa negativt på något sätt. En förändrad vattenutsikt bör rimligen varken ge en negativ eller positiv konsekvens.

Miljö- och byggförvaltningen har inga uppgifter om att det ska finnas någon brygga inom området uppströms kraftverket som möjligen skulle kunna påverkas av en utrivning. Om det finns någon brygga i det området har den därmed uppförts olagligt och ska tas bort vare sig kraftverket rivs ut eller inte. Att en olaglig brygga måste tas bort kan därför inte anses vara en negativ konsekvens.

Vad gäller bryggan på platsen hänvisar Svensbo till 2 kap. 7 § (1998:812) vilken anger att den som äger strand vid någon annans vattenområde har rätt att för sin fastighets behov ha mindre brygga. Denna lag gäller dock parallellt med strandskyddsbestämmelserna i 7 kap. MB enligt vilka dispens ska sökas för byggande av bland annat bryggor, med det inte sagt att dispens inte skulle ges. Någon dispens har enligt miljö- och byggnämndens uppgifter inte sökts i det här fallet och miljö- och byggnämnden har därför anledning att tro att den kan ha uppförts i strid med strandskyddsbestämmelserna i 7 kap. MB. Anledningen till att detta togs upp var att man i MKBn bedömer att alternativ utrivning skulle ha en måttlig negativ konsekvens på lång sikt på boendemiljön bland annat på grund av bryggan vilket miljö- och byggnämnden inte håller med om.

- När det gäller landskapsbild och friluftsliv görs i MKBn bedömningen att inget av de tre alternativen har någon påverkan. Med tanke på att en utrivning på lång sikt kommer att ge området en mer naturlig och opåverkad karaktär och troligen ett förbättrat fiske anser nämnden att alternativet utrivning bör ge en liten eller måttlig positiv konsekvens för landskapsbild och friluftslivet.

- När det gäller riksintressen och skyddad natur görs i MKBn bedömningen att både huvudalternativet och alternativ utrivning får en liten positiv konsekvens eftersom förutsättningarna för fisken i Gryckån förbättras något. Nämnden anser det vara uppenbart att alternativet utrivning har en större positiv konsekvens än huvudalternativet för de arter som natura 2000-området syftar till att skydda.

Sammanfattningsvis när det gäller MKBn är det alternativ utrivning som medför flest positiva konsekvenser av de tre studerade alternativen.

Anledningen till att miljö- och byggnämnden anser att MKBn inte kan godkännas verkar ha missuppfattats som att det endast beror på att vattendragets nedre del felaktigt har beskrivits som endast lugnflytande men det beror på att det i MKBn finns ett flertal felaktiga uppgifter och bedömningar vad gäller miljö kvalitetsnormer, fisk, flodpärlmusslor, naturmiljö, boendemiljö, energi, landskapsbild och friluftsliv och riksintressen och skyddad natur som tillsammans gör den samlade

bedömningen i MKBn missvisande. Miljö- och byggnämnden ser en risk med att de felaktiga uppgifterna i MKBn får konsekvenser längre fram i målet. Till exempel har Sweco i aktbilaga 41, längst ner på sid 1 uppgett att det endast finns trivialarter i avrinningsområdet och synnerligen runt kraftstationen med hänvisning till MKBn. Att uppge detta när det med stor sannolikhet finns flodpärlmussla som är en starkt hotad art enligt SLU artdatabanken ca två km fågelvägen från kraftverket anser miljö- och byggnämnden felaktigt. Visserligen kan det vara så att enbart fisk åsyftas men i avrinningsområdet finns även stensimpa som finns med i bilaga 2 i art- och habitatdirektivet och är en av målarterna för Voxnans natura-2000 område och flodkräfta som är en akut hotad art. De sistnämnda två påverkas dock troligen inte i någon större utsträckning av kraftverket men kan inte anses vara trivialarter.

Miljö- och byggnämnden känner inte till att någon mer ingående inventering av arter i närområdet kring kraftstationen har utförts. Det underlag som finns för Gryckån är elfisken och musselinventeringar där det senaste elfisket i Gryckån utfördes 1999. Kunskapen om artsammansättningen i närheten av kraftverket är därmed ganska låg vilket är ännu ett argument för att det inte går att veta om det endast finns trivialarter eller inte.

Det är riktigt att nämnden inte har tagit hänsyn till ändring av kulturmiljön när det gäller landskapsbild och friluftsliv utan det som nämnden framförallt har tagit hänsyn till är natur och friluftslivsvärden och då kommit fram till att utrivning är det alternativ som medför störst positiva konsekvenser.

Miljökvalitetsnormer

Vad gäller miljökvalitetsnormer vidhåller miljö- och byggnämnden att det som ger bäst förutsättningar att uppnå miljökvalitetsnormen vore att riva ut kraftverks men utesluter inte att miljökvalitetsnormen skulle kunna uppnås genom att tillräckliga åtgärder vidtas vilket skulle kunna innefatta att en naturlig fiskväg anläggs. Den lösning som anges som huvudalternativ kommer dock fortsatt att utgöra en risk att miljökvalitetsnormen för Gryckån inte uppnås.

Fiskvägar

I aktbilaga 17 redovisas alternativ för fiskvägar. Omlöp vänster strand avfärdas som omöjlig på grund av en infiltrationsanläggning. Denna avloppslösning är enligt miljö- och byggnämndens uppgifter anlagd 1993 och är således ca 27 år gammal. Normalt brukar man räkna med att en infiltrationsanläggning har en livslängd på ca 20 år. Miljö- och byggnämnden anser därför att detta alternativ har förkastats för snabbt och bör utredas vidare. Även omlöp på höger strand bör utredas vidare eftersom det skulle kunna vara möjligt att anlägga en fiskväg i området kring sågverkanalen.

Älvräddarnas Samorganisation (ÄlvS)

Älvräddarna yrkar att ansökan avvisas alternativt avslås och anför bl.a. följande.

Ansökans avgränsning

Sökanden bestrider avvisning och menar att; ”Mark- och miljödomstolen har enligt bolagets uppfattning gjort en korrekt bedömning av vad ansökan omfattar enligt ingivna handlingar, vilket också framgår av kungörelsen”. ÄlvS vidhåller att ansökan i AB 1 inte omfattar lagligförklaring av anläggningen genom framställda yrkanden. Sådant yrkande har heller inte framställts av sökanden genom komplettering av ansökan.

Ansökan saknar alltså även teknisk beskrivning. Diverse tekniska uppgifter om anläggningen och verksamheten återfinns i olika delar av ansökan och MKB och sökanden har kompletterat med situationsplan och enkel ritning avseende dammen. Ritning vad gäller kraftstationen med dess vattenvägar och maskinutrustning saknas emellertid. Likaså uppgifter om maximal- och lägsta drivvattenföring för respektive turbin.

Genom att ansökan saknar framställt yrkande om lagligförklaring och en samlad teknisk beskrivning som omfattar anläggningen i sin helhet är det enligt ÄlvS inte tydligt hur sökanden avgränsat ansökan.

Exempelvis omfattar ansökan yrkande om tillstånd enligt MB till att bibehålla befintlig maskinutrustning. Om nu ansökan, trots framställda yrkanden och övriga formuleringar i ansökans huvudinlaga, enligt sökanden är tänkt att omfatta även lagligförklaring av vattenanläggning så framstår det åtminstone som att kraftstationens nuvarande turbiner och vattenvägar i övrigt inte ska omfattas av en sådan prövning utan istället prövas för tillstånd enligt MB i efterhand.

Tillstånd enligt MB krävs och kan ges för uppförande, ändring och lagning av en vattenanläggning. Rätt att bibehålla en vattenanläggning följer av tillstånd att uppföra densamma. Om nu den befintliga maskinstationen i enlighet med sökandes yrkande ska prövas för tillstånd enligt MB bör det tydligare framgå att detta avser prövning av tillstånd i efterhand.

ÄlvS vidhåller därför att ansökan är felaktigt avgränsad till följd av ofullständiga och oklara yrkanden liksom motsägelsefulla och ofullständiga uppgifter i prövningsunderlaget.

Genomfört samråd

Sökanden ”anser att samrådet är tillräckligt väl utfört för de frågor som ska prövas i målet.” ÄlvS delar inte sökandens uppfattning. Avgränsningssamrådet ska genomföras på så sätt att sökanden ska samråda om hur en miljökonsekvensbeskrivning ska avgränsas. ÄlvS vidhåller att för att det ska kunna anses att sökanden har genomfört ett avgränsningssamråd bör rimligen krävas att det samrådsunderlag som sänds ut innefattar denna fråga.

Det samrådsunderlag ÄlvS mottog den 19 oktober 2018, utgjordes enbart av den tidigare ansökan (vilken sökanden återkallat) utan bilagor. Denna omfattade inga uppgifter eller frågor om miljökonsekvensbeskrivningens avgränsning, utformning eller innehåll och vad gäller sökandes bedömningar av verksamhetens påverkan på miljön angavs att; ”Miljöpåverkan har närmare beskrivits i miljökonsekvensbeskrivningen”. Någon miljökonsekvensbeskrivning eller utkast till MKB bifogades emellertid ej. Inte heller uppgifter med förslag på miljökonsekvensbeskrivningens avgränsning eller rubriksättning fanns i samrådsunderlaget.

Under rubriken "MKB-process och miljö kvalitetsnormer" angavs även i samrådsunderlaget att;

"I vad som närmare redogjorts för i beskrivning av förväntade miljökonsekvenser, har sökande samrått med länsstyrelse, kommun, fiskevårdsområdesförening, i övrigt med berörda fastighetsägare och andra intresserade. Samrådshandlingar har tillställts kommun, Länsstyrelsen och Voxna Norra fiskevårdsområde, se bil 7."

Inte heller någon "bilaga 7" fanns i det samrådsunderlag som ÄlvS fick del av. ÄlvS noterar även att något underlag för avgränsningssamråd inte heller förefaller ha tillställts Ovanåkers kommun.

Den sökande ansvarar för genomförandet av samrådet och för framtagande av samrådsunderlag. ÄlvS vidhåller att sökanden i detta fall inte har samrått om hur miljökonsekvensbeskrivningen ska avgränsas och har därmed inte genomfört avgränsningssamråd inför upprättandet av aktuell MKB.

Med hänvisning till ovan anført är ÄlvS inställning att ansökan ska avvisas.

Bästa möjliga teknik

ÄlvS delar länsstyrelsens inställning att den föreslagna denilrännan liksom föreslagen tappning av vatten i fiskvägen inte motsvarar bästa möjliga teknik (BMT). ÄlvS delar även länsstyrelsens synpunkter om att möjligheten att anlägga en naturlig fiskväg inte utretts tillräckligt.

ÄlvS anser inte heller att sökanden utrett och redogjort för de förhållanden som rådde i vattendraget innan verksamheten sattes igång. Enligt ÄlvS har inte sökanden på ett tillförlitligt sätt visat att den tidigare forsen var för brant för andra arter än harr och öring.

Anordning enligt BMT som möjliggör passage uppströms verksamheten för de arter och storlekar som kunnat passera enligt referensförhållandet är avgörande för den

ansökta verksamhetens tillåtlighet. Hur sådan anordning kan anläggas och till vilken kostnad inverkar vidare på frågan om verksamhetens tillåtlighet enligt 11 kap. 6 § MB.

Frågor om fiskväg eller faunapassage vid anläggningen är frågor av tillåtlighetskaraktär och kan inte sättas på provotid på sådant sätt som både sökanden och länsstyrelsen anfört. Detta är frågor som ska avgöras vid prövningen av om tillstånd kan meddelas enligt den aktuella ansökan. Sökanden har bevisbördan och ansvarar för det underlag som krävs för prövningen och brister i prövningsunderlaget ska falla tillbaka på den sökande.

Vad gäller spaltvidd, flyktöppning och nedströms passage delar ÄlvS även här länsstyrelsens synpunkter bortsett vad gäller spaltvidd där ÄlvS anser att sökanden inte har visat att 18 mm skulle vara en lämplig spaltvidd för att förhindra både ål och små individer av harr och öring från att passera gallret och genom turbinerna.

MKN

Som en direkt följd av det ÄlvS anfört ovan om åtgärder för upp- och nedströms passage menar ÄlvS att sökanden inte heller visat att tillstånd kan meddelas enligt ansökan utan att detta skulle äventyra uppnående av bindande miljö kvalitetsnormer i tid. God konnektivitet i upp- och nedströms riktning är enligt ÄlvS en förutsättning för möjligheten att uppnå god ekologisk status för vattenförekomsten. Bristfällig utredning vad gäller behov av passerbarhet vid anläggningen samt utformning av skyddsåtgärder för att minska verksamhetens och anläggningens påverkan på konnektivitet i vattenförekomsten skulle därmed uppenbart riskera möjligheterna att uppnå gällande miljö kvalitetsnormer i det fall tillstånd medges till den aktuella ansökan.

4 kap. 6 § MB

I likhet med vad länsstyrelsen har påtalat konstaterar ÄlvS att fallhöjden 4,1 meter och en installerad effekt på 100 kW inte är matematiskt förenliga med den uppgivna utbyggnadsvattenföringen på 5 m³ /s. Enligt sökandes bemötande av länsstyrelsens yttrande så kan kraftverket endast nyttja hela den tillgängliga fallhöjden (bortsett ca

0,2 m till följd av den förhöjda nedströms vattenytan) vid en vattenföring från 4-5 m³/s och uppåt, d.v.s. ca 30-40 % av tiden.

Detta förhållande påverkar såklart mängden producerad el över tid, men sökandes förklaring kan emellertid inte svara för varför kraftverket har en installerad effekt som är betydligt mycket lägre än vad som vore rimligt i ett kraftverk med 4,1 meters fallhöjd om utbyggnadsvattenföringen var 5 m³ /s.

Installerad effekt anger maximalt effektuttag vilket är möjligt att erhålla kring kraftverkets maximala drivvattenföring. Enligt sökandes uppgift skulle kraftverket under ca 30 % av tiden ha full drivvattenföring och nyttja en fallhöjd på ca 3,9 meter. En effekt på 100 kW uppnås då med en drivvattenföring på enbart 2,6 m³/s. En drivvattenföring på 5 m³/s vid den fallhöjden skulle emellertid kräva en installerad generatoreffekt på över 200 kW. Inte minst med anledning av det förbud mot utbyggnad av vattenkraft som gäller för ifrågavarande vattendrag krävs det enligt ÄlvS att sökanden i provningsunderlaget kan visa på de nuvarande faktiska förhållandena i provningsunderlaget. Som anförts ovan saknas teknisk beskrivning till ansökan liksom ritning över kraftstationen, dess vattenvägar samt maskinstation och enligt vad som anförts ovan finns uppenbara oklarheter i uppgifter som rör anläggningens nuvarande utbyggnadsvattenföring.

Övrigt

För lagstiftaren har det varit angeläget att tydliggöra att moderna miljövillkor ska fastställas samordnat och väl avvägt, och att det ska ske i enlighet med en nationell plan. Ifrågavarande verksamhet är anmäld och omfattas av den nationella planen för moderna miljövillkor.

Enligt rådande rättspraxis får aktuell vattenverksamheten bedrivas enligt 11 kap. 27 § MB till dess en provning är klar enligt NAP. Det är tillräckligt att verksamheten omfattas av den nationella planen och huruvida hävd eller annan rättighet enligt 5 a § MP är vid handen saknar relevans (jfr bl.a. Mark- och miljööverdomstolens dom den 13 november 2019 i mål nr M 747-19). Genomförande av aktuell provning kan därmed förstås som att sökanden

förekommer prövning inom NAP. I det fall tillstånd meddelas enligt ansökan kommer inte krav på prövning av ifrågavarande verksamhet inom NAP att kvarstå och en ny omprövning för att uppdatera verksamhetens villkor och andra bestämmelser kan som tidigast förväntas om 40 år.

Som framgår av 28 § ska planen syfta till att de prövningar som behöver göras för att förse verksamheterna med moderna miljövillkor sker på ett samordnat sätt. Det betyder bland annat att verksamheter kan behöva vänta med prövningen till dess att det finns förutsättningar för att t.ex. samordna prövningar av verksamheter som omfattas av krav på moderna miljövillkor i ett visst vattendrag eller avrinningsområde (prop. 2017/18:243 s. 202, författningskommentar till 11:27 MB).

Moderna miljövillkor har i sig ingen annan innebörd än att tillståndets villkor eller bestämmelser till skydd för människors hälsa och miljön har bestämts enligt miljöbalken genom en dom eller i ett beslut som inte är äldre än fyrtio år vilket således kan gälla även villkor som beslutats efter bristfällig utredning eller som är otillräckliga i sin funktion eller omfattning för att kunna minimera verksamhetens påverkan på miljön och i fråga om att möjliggöra uppnående av god ekologisk status.

Om ifrågavarande vattenkraftverk erhåller moderna miljövillkor tidigare än vid NAP är därmed i sig av begränsat värde enligt ÄlvS. Avgörande är istället att de villkor som anläggningen och verksamheten förenas med vid en prövning blir utformade enligt bästa möjliga teknik och får tillräcklig omfattning för att god ekologisk status ska kunna uppnås i aktuella vattenförekomster.

Bortsett från den förlorade samordningen så har ÄlvS i tidigare yttrande framhållit att sökande i detta mål även går miste om finansiering av såväl nödvändiga undersökningar som kostnaderna för genomförande av skyddsåtgärder liksom för de produktionsförluster som följer av det vatten som istället tappas till miljön och funktionen hos skyddsåtgärderna. Fördelen för den enskilda verksamhetsutövaren med en sådan prövning framstår som uppenbar men bör rimligen i de flesta fall

även ge verksamhetsutövaren ett större utrymme att åta sig nödvändiga skyddsåtgärder och släppa vatten till dessa i tillräcklig omfattning.

SÖKANDENS BEMÖTANDEN ÖVER INKOMNA YTTRANDE

Arbetstid

Kraftbolaget i Svensbo AB vidhåller sitt yrkande och skäl. Den yrkade tiden är dessutom inte längre än i många andra domar avseende liknande verksamheter vilket redovisas i bolagets skrift 2020-05-15.

Ersättningsrätt

Kraftbolaget i Svensbo AB vidhåller sitt yrkande med skäl. Bolaget ser inte att denilrännan gör att verksamheten medför en sådan olägenhet från allmän synpunkt att ersättningsrätten ska inskränkas. Andelen överensstämmer vidare som framgår av bolagets skrift 2020-05-15 med andra domar som meddelats för motsvarande verksamheter.

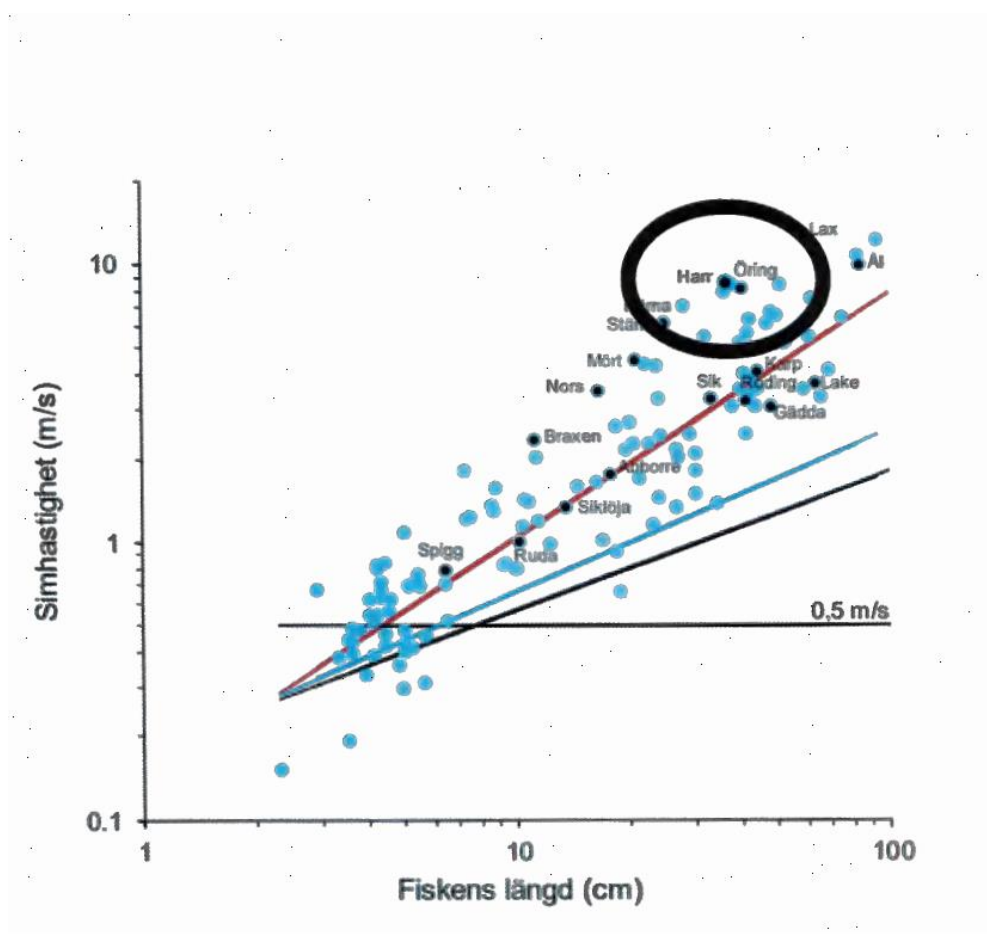
Naturlika fiskvägar har många gånger yrkats för andra kraftverk då det är det ekonomiskt mest fördelaktiga alternativet. Vad avser Södra Svensbo kraftverk är naturlig fiskväg en såväl tekniskt svårlöst som ekonomiskt inte rimlig lösning. Möjligheten för de fiskar för vilka det är relevant att ordna passage i det aktuella vattendraget kan lösas på ett bra sätt genom den föreslagna denilrännan, se nedan under rubriken "Lagning av fisktrappa".

Lagning av fisktrappa

Kraftbolaget i Svensbo AB vidhåller sitt yrkande om denilränna. fiskvägen vid Södra Svensbo kraftverk har öring och harr som målarter. I bilaga 5.5 till Havs- och vattenmyndighetens "Vägledning för fisk- och faunapassager" anges följande om denilränna; "*Motströmsränna = Även kallad Denilränna. Speciellt utformad för att bromsa vattnetsv hastighet så effektivt som möjligt, vilket möjliggör passage för åtminstone starksimmande arter, är förhållandevis branta stigrännor.*" Öring och harr är starksimmande arter se figuren nedan, och den föreslagna lösningen bör således passa just dessa arter.

Prövotid

I såväl tidigare av Sweco upprättad och ingiven PM som för detta bemötande upprättad PM (Bilaga) redogörs för varför en denilrännan är en lämplig och tillräcklig åtgärd. Som framgår av bilagan kan mark- och miljödomstolen, om den finner det lämpligt att utvärdera resultatet av denilrännan, föreskriva en provotid av förslagsvis tio år.

Figur 1: Olika fiskarters simförmåga i förhållande till varandra (hämtad ur "Vägledning för fisk- och faunapassager", Bilaga 5.4 Fiskinformation/Målarter). Notera öring och harr.

Det står inte något i "Vägledning för fisk- och faunapassager" som styrker länsstyrelsen formulering "Sökandens förslag är alltså inte det bästa alternativet ens i det fall bara tekniska fiskvägar vore möjliga t.ex. med hänsyn till lokaliseringen." Däremot finns det en skillnad i vilka arter som passerar olika fiskvägar. Målarterna som passerar olika fiskvägar definieras av utformningen (såsom av fiskväg och lutning).

Denilrännan utnyttjar befintlig fiskvägs stigränna och utskov/utsteg. Det är överhuvudtaget inte ens möjligt att utnyttja befintlig stigränna till någon annan lösning än den som presenterats. Bolaget vill också erinra om att slitsränna överhuvudtaget inte ens varit ett alternativ i Södra Svensbos kraftverk.

Slitsrännor byggs ofta till en högsta lutning om till ca 10 % medan den befintliga fiskvägens stigning är 17 %. Att naturliga fiskvägar föreskrivs är lätt att förstå eftersom slitsrännor (och andra tekniska fiskvägar) vanligtvis är fem gånger så dyra som exempelvis omlöp (Vägledning för fisk- och faunapassager, Bilaga 5.12). Detta förhållande gäller dock inte kraftverket i Södra Svensbo.

Risgrindar

Kraftbolaget i Svensbo AB och länsstyrelsen är överens om 18 mm spaltvidd och 35 graders lutning.

Avledning och sugrör

Kraftbolaget i Svensbo AB delar länsstyrelsens uppfattning att förlängningen kan tillåtas.

Vad avser frågan om återställande av ursprunglig längd så har Sweco konstaterat att sugrören alltid haft den längd de har men att det är ett fundamentalt fel i utförandet eftersom sugrörsverkan då inte uppnås, vilket leder till en stor produktionsförlust.

Genom att mynningarna förses med ett plåtband kan sugrören få rätt längd. Det är således inte aktuellt att byta sugrören. Uppgiften på 100 kW som installerad effekt som anges i ansökan är inte uppmätt utan är en uppskattning av den maximala effekt som under nuvarande förhållanden kan uppnås. Dock är sugrören för korta och når vanligtvis inte ned till den nedre vattenytan. Troligen når den nedre vattenytan upp till sugrören då vattenföringen överstiger ett visst värde. Det är dock inte känt vid vilken vattenföring detta sker.

Sweco har vidare konstaterat att slitage på remväxlarna medför även att den maximalt uttagbara effekten inte är lika hög som då anläggningen var ny. Det kan

åtgärdas genom byten av slitdelar och justering, d.v.s. normalt underhåll. Dessutom är mekaniken för öppning av turbinen sliten och behöver repareras, även det medför att max effekt inte kan tas ut utan reparation.

Vid fallhöjden 4,1 meter och flöde 5,0 m³/s blir effekttinnehållet i vattnet, den så kallade natureffekten, 200 kW. Hela denna effekt kan inte utvinnas beroende på förluster i vattenströmningen till och från turbinerna, förluster i turbinen, remmarna, lagren och generatoren. Den totala verkningsgraden vid full effekt, om allt är rätt justerat, blir c:a 65 %. Följaktligen kan man vänta sig att en eleffekt av 130 kW kan produceras när sugrören förlängts och slitna delar bytts ut och övriga justeringar utförts.

Villkor C

Sökanden medger att avledaren ska ha ett flöde om 100 l/s.

Villkor D

Kraftbolaget i Svensbo AB medger att mark- och miljödomstolen föreskriver en sänkningsgräns om +205,00 m i system RH 00, utom vid de tillfällen som när vattenståndet behöver sänkas vid översyn av dammen eller vid underhållsåtgärder såsom skett hittills och som anges i bolagets skrift den 31 oktober 2019. Dammen har liten regleringsamplitud och liten dämmande verkan uppströms.

Villkor G

Kraftbolaget i Svensbo AB har i skrift 2020-05-15 medgivit länsstyrelsens föreslagna villkor. Sökanden bestrider dock att villkoret ska förses med exempel på kontroll av faunapassagens funktion, såsom fiskeräknare eller fälla med daglig kontroll. Sökanden medger dock kontroll med fälla under en begränsad tid, 1 månad per år under två år under en period på maximalt 5 år.

Tilläggsvillkor 1

Länsstyrelsen anser att flödet ska vara väl avvägt i förhållande till flödet i vattendraget och inte kraftstationen. Detta är vanligtvis analogt med varandra i mindre vattendrag där strömkraftverk är belägna. Flödet och varaktigheten

bestämmer den mest lämpade slukförmågan för anläggningen. Tabell 3 i bilagan till bolagets skrift 2020-05-15 ger en bra bild över olika flöden i fiskvägar tillhörande mindre anläggningar. Flödet i fiskvägen i förhållande till vattendraget är även redovisat i Swecos PM, bilaga A till bolagets skrift 2019-10-31.

Medellågvattenföring (MLQ) utgör inte en grund för dimensionering av flöden i fiskvägar vid vattenkraftverk.

Kraftbolaget i Svensbo AB noterar att länsstyrelsen inte har anfört något om vad Sweco anger i bilaga A till bolagets skrift 2020-05-15 om denilrännors passageeffektiviteten eller attraktionen i förhållande till andra fiskvägar.

Fiskeskada

Sökanden anser att ersättning för reglering av fiskeskada inte behöver utgå, men medger en ersättning om 10 000 kr. Värdering av fiskeskada ska ske efter de faktiska förhållanden som råder, annars blir värderingen spekulativ och subjektiv. Att beakta de lokala specifika förutsättningarna i detta fall är rimligt. Som exempel kan anges att lokaler för havsvandrande öring kan uppvisa tätheter över 100 individer/100 m², vilket skulle ge en grovt missvisande bild av uppkommen skada.

Bilagan till bolagets skrift 2020-05-15 utgör ett bra underlag för värdering av biotopen vid Södra Svensbo kraftverk. Länsstyrelsen anser att värderingen är för låg, men det saknas fakta som stöder länsstyrelsens uppfattning.

Värderingsskillnader framgår tydligt i bilagans tabell 1 och 2.

Ovanåkers kommun, miljö- och byggnämnden

Nämnden menar att miljökonsekvensbeskrivningen innehåller ett flertal felaktiga uppgifter och bedömningar som tillsammans gör den samlade bedömningen i miljökonsekvensbeskrivningen missvisande.

Kraftbolaget i Svensbo AB ställer sig frågan till nämndens påstående. Bedömningsgrunder och skala för värdering av miljökonsekvenser finns beskrivet i miljökonsekvensbeskrivningen. Där framgår varför olika miljöintressen erhållit olika värden.

Flodpärlmusslans lokaler i avrinningsområdet finns väl beskrivet i miljökonsekvensbeskrivningen. Den har inte beskrivits som trivialart.

Stensimpa är en av de absolut vanligaste fiskarterna i Sverige. Arten förekommer spridd över hela landet. Listningen har varit Livskraftig (LC) sedan 2000. Att arten är upptagen i art- och habitatdirektivet har helt andra orsaker. I Sverige kan stensimpan benämnas som en trivialart.

Kraftbolaget i Svensbo AB noterar dessutom att nämnden inte bedömer att flodkräfta och stensimpan påverkas i någon större utsträckning av kraftverket.

Brygga torde ha funnits på tomten redan innan det generella strandskyddet infördes på 1975 och därför inte ha uppförts i strid med strandskyddsbestämmelserna. Syftet med strandskydd är dels att trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv, dels att bevara goda livsvillkor på land och i vatten för djur- och växtlivet. Något skydd för friluftslivet är inte aktuellt eftersom bryggan är i anslutning till den privata bostadstomten och livsvillkoren för djur och växter torde inte försämrats av den flytbrygga som finns på platsen. Att en utrivning av kraftverket med medförande avsänkning av vattennivån utanför bostäderna skulle ha en negativ konsekvens för boendemiljön torde vara odiskutabelt.

Vad avser frågan om miljö kvalitetsnormer hänvisar bolaget till sin skrift 2020-05-15 där det framgår att Sweco, vilket redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen, har kommit fram till att den föreslagna denilrännan kommer att förbättra förutsättningarna för passage för de arter som är relevanta i vattendraget och därmed parametern konnektivitet. Frågan hanteras i viss mån även i bilagan till skriften 2020-05-15 under rubriken "Fiskeskada".

Nämnden anser att omlöp på såväl vänster som höger strand bör utredas vidare. Nämnden anser att infiltrationsanläggningen snart torde ha uppnått sin livslängd och att det skulle kunna vara möjligt att anlägga en fiskväg i området kring sågverkskanalen.

Kraftbolaget i Svensbo AB bestrider att utreda omlöp vidare. Skälen redovisas i bilagan till bolagets skrift 2019-10-31.

Den aktuella infiltrationsanläggningen är belägen på X och betjänar två fastigheter; Y och Z. Infiltrationsanläggningen har uppförts på den i närområdet mest lämpade platsen för sin uppgift. Detta markområde är beläget vänster om kraftverket. När den befintliga infiltrations-anläggningen i framtiden behöver bytas ut kommer en ersättningsanläggning att behöva anläggas på samma plats eftersom den är bäst lämpad för uppgiften.

Om infiltrationsanläggningen skulle tas bort och ersättas med en annan VA-lösning för de två fastigheterna så är det två poster som är kostnadsdrivande och fördyrar ett omlöp på vänster sida jämfört med deniränna eller omlöp som ansluter till befintlig fiskväg. För det första måste ett utsteg/utskov anläggas. För det andra måste en bro/kulvert anläggas för att möjliggöra lämplig åtkomst till kraftstationen.

Sammantaget bedöms dessa omständigheter medföra att fiskväg vänster sida inte är en rimlig lösning.

Rättegångskostnader

Sökanden medger i sin helhet länsstyrelsens kostnadsyrkande om totalt 56 000 kr.

Älvräddarnas Samorganisation

Ansökans avgränsning

Att ansökan avser såväl lagligförklaring av anläggningen som tillstånd till ansökta åtgärder och verksamheten framgår tydligt redan av de inledande handlingarna i detta mål.

Teknisk beskrivning behöver inte vara ett separat dokument, det är tillräckligt att relevanta tekniska uppgifter finns i målet så att mark- och miljödomstolen, myndigheter och allmänheten kan ta ställning till den verksamhet som ansökan omfattar.

Som ytterligare tekniskt underlag i målet bifogas en uppmätningsskiss.

Utifrån tabellverk på turbiner av samma ålder och typ kan följande flödesområden beräknas för turbinerna:

- Dubbelturbinen kan drivas på flöden mellan ca 2,1 och 4,2 m³/s
- Enkelturbinen kan drivas på flöden mellan 0,4 och 0,8 m³/s

Kraftbolaget i Svensbo anser att ansökan är tillräckligt väl avgränsad för mark- och miljödomstolens prövning.

Genomfört samråd

Kraftbolaget i Svensbo anser att samrådet är genomfört på ett för ändamålet tillräckligt sätt. Bolaget konstaterar också att ÄlvS inte lämnat några synpunkter under samrådsfasen.

Bästa möjliga teknik

Vad avser denilräna och naturlig fiskväg hänvisar Kraftbolaget i Svensbo AB till sina svar på länsstyrelsens motsvarande frågor.

ÄlvS åberopar bevisskyldigheten enligt 16 kap. 10 § miljöbalken. Den bestämmelsen torde vara avsedd för när skadestånd krävs på grund av påstådda skadeverkningar, se Miljöbalken, en kommentar av Bertil Bengtsson m fl. I övrigt att bolaget redogjort för relevanta omständigheter i miljökonsekvensbeskrivningen i enlighet med bevisskyldigheten i 2 kap. 1 § miljöbalken m.m.

Vad avser referensförhållande så ska utgångspunkten inte vara förhållandena innan kraftverket kom till utan jämförelse ska ske med rådande förhållanden. Mark- och miljööverdomstolen har i mål M 5874-16 (dom 2018-06-14) i ett likande fall uttalat att nollalternativet bör vara de förhållanden som gäller vid prövningen. Vilka

förhållanden som skulle ha rått på platsen utan anläggning och verksamhet är mycket svårt att rekonstruera och förutsätter utrivning. En utrivning är tillståndspliktig och det är oklart vad resultatet av en sådan tillståndsprovning skulle bli. Mark- och miljööverdomstolen ansåg därför att det mest rimliga är utgå från de faktiska förhållandena.

ÄlvS anger att "Sökanden har bevisbördan och ansvarar för det underlag som krävs för provningen och brister i provningsunderlaget ska falla tillbaka på den sökande." Bolaget menar att självklart har sökanden bevisbördan och ansvarar för underlaget som krävs, men ÄlvS åberopande av Mark- och miljööverdomstolens dom i mål M 9888-12 för att "brister ska falla tillbaka på den sökande" tycks vara en längre gående tolkning av domen än vad som rimligen varit avsett.

Att pröva tillåtligheten av en anläggning som anlagts för mycket länge sedan är fullt möjligt även om frågor av typen fiskväg skulle sättas på provotid.

Vad avser spaltvidd är länsstyrelsen och Kraftbolaget i Svensbo AB överens om att 18 mm är lämpligt. Spaltvidden stämmer också med vad mark- och miljödomstolen föreskrivit i ett flertal domar de senaste åren för kraftverk av motsvarande storlek och lägen.

MKN

Kraftbolaget i Svensbo AB delar inte ÄlvS uppfattning att det ansökta tillståndet ändrar förutsättningarna för att uppnå miljökvalitetsnormer. Tvärtom förbättras förutsättningarna genom att fiskvägen åtgärdas.

Som framgår ovan har Sweco kommit fram till att den föreslagna denilrännan kommer att förbättra förutsättningarna för passage för de arter som är relevanta i vattendraget och därmed parametern konnektivitet.

4 kap. 6 § MB

Uppgiften på 100 kW som installerad effekt som anges i ansökan är inte uppmätt utan är en uppskattning av den maximala effekt som under nuvarande förhållanden

kan uppnås. Dock är sugrören för korta och når vanligtvis inte ned till den nedre vattenytan. Troligen når den nedre vattenytan upp till sugrören då vattenföringen överstiger ett visst värde. Det är dock inte känt vid vilken vattenföring detta sker.

Slitage på remväxlarna medför även att den maximalt uttagbara effekten inte är lika hög som då anläggningen var ny. Det kan åtgärdas genom byten av slitagedelar och justering, d.v.s. normalt underhåll.

Dessutom är mekaniken för öppning av turbinen sliten och behöver repareras. Även detta medför att maxeffekt inte kan tas ut utan reparation.

Vid en fallhöjd på 4,1 meter och flöde 5,0 m³/s blir effektinnehållet i vattnet, den så kallade natureffekten, 200 kW. Hela denna effekt kan inte utvinnas beroende på förluster i vattenströmningen till och från turbinerna, förluster i turbinen, remmarna, lagren och generatoren. Den totala verkningsgraden vid full effekt, om allt är rätt justerat, blir ca 65 %. Följaktligen kan man vänta sig att en eleffekt av 130 kW kan produceras när sugrören förlängts och slitna delar bytts ut och övriga justeringar utförts.

Vad avser 4 kap 6 § miljöbalken så bör de förhållanden som rådde då vattendraget skyddades mot ytterligare kraftverksutbyggnad vara utgångspunkten vid bedömningen av vilken miljöpåverkan den sökta verksamheten kan komma att ha. Bolagets uppfattning, liksom länsstyrelsens, är att den ansökta verksamheten endast orsakar en obetydlig miljöpåverkan varför något hinder att lämna tillstånd inte borde föreligga.

Övrigt

Som Kraftbolaget i Svensbo AB anför tidigare är anledningen till bolagets ansökan en plan att avyttra kraftverket och förhoppningen är att det är lättare om verksamheten har ett tillstånd enligt miljöbalken. Kraftverket har varit i familjens ägo sedan många år och sköts av ägaren till Kraftbolaget i Svensbo ABs far. Nuvarande ägare har inte intresse av att själv överta skötseln av kraftverket och planerar därför att sälja. Att invänta en samordnad prövning som inleds 2029 enligt

den nationella planen innebär att möjligheten att sälja kraftverket minskar och därmed en risk för att faderns möjligheter att sköta driften upphör innan prövningen enligt den nationella planen är avklarad och kraftverket kan säljas.

MARK- OCH MILJÖDOMSTOLENS SKÄL

Huvudförhandling och syn

Mark- och miljödomstolen har avgjort målet efter huvudförhandling och syn den 10 november 2021.

Utgångspunkter för prövningen

Av utredningen i målet framgår inget annat än att kraftverket Södra Svensbo kraftverk uppfördes redan år 1876 och att det redan då fanns två horisontala Franzisturbiner där. År 1936 byggdes ett nytt utskov i dammen av flottningsföreningen. År 1952 installerades en dubbelturbin. Även om det saknats tillstånd i den mening som avses i miljöbalken måste förutsättas att anläggningen, med hänsyn till den långa tid den har använts, har tillkommit och brukats med omgivningens godtagande. Vilka förhållanden som skulle ha rätt på platsen utan aktuell anläggning är dessutom mycket svårt att rekonstruera och förutsätter utrivning. En utrivning är tillståndspliktig och det är oklart vad resultatet av en sådan tillståndsprövning skulle bli. Mark- och miljödomstolen anser därför det vara mest rimligt att i följande prövning utgå från de faktiska förhållandena, dvs. att det finns en dammanläggning på platsen (jfr Mark- och miljööverdomstolens domar den 25 februari 2019 i mål M 2149-18, den 8 oktober 2018 i mål nr M 6454-17 och den 14 juni 2018 i mål nr M 5874-16).

Frågor om processhinder

Ansökans omfattning m.m.

Sökanden har i sin ansökan uppgett såväl att ansökan avser lagligförklaring som att den inte gör det, förutom den fortsatta driften. I förtydligande har sökanden därefter uppgett att man ansöker såväl om lagligförklaring som tillstånd till fortsatt drift av anläggningen.

Enligt 17 a § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken, MP, som trädde i kraft den 1 januari 2019, har möjligheten att lagligförklara anläggningar som används för produktion av vattenkraftsel numera upphört. Högsta domstolen har dock förklarat att bestämmelsen inte ska tillämpas i mål som inletts före ikraftträdandet (se NJA 2020 s. 285). Något hinder i denna del att pröva ansökan om lagligförklaring enligt 17 § samma lag föreligger därför inte.

Rådighet

Sökande har som ägare av fastigheten rätt till det vatten som används för driften av kraftverket och har därmed rådighet enligt bestämmelserna i 2 kap. lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, vilket är en grundläggande förutsättning för bedrivande av vattenverksamhet.

Samråd

Eftersom verksamheten är sådan som alltid ska antas innebära betydande miljöpåverkan enligt 6 kap. 23 § 2 punkt miljöbalken, krävs inget utredningssamråd utan sökanden förväntas direkt hålla ett avgränsningssamråd. Enligt 6 kap. 30 § miljöbalken ska avgränsningssamråd ske med länsstyrelsen, tillsynsmyndigheten och de enskilda som kan antas bli särskilt berörda av verksamheten eller åtgärden samt med de övriga statliga myndigheter, de kommuner och den allmänhet som kan antas bli berörda av verksamheten eller åtgärden.

Bolaget har genom annonser i ortspressen kallat till samrådsmöte där, förutom enskilda, även anställda vid kommunen och representanter från Fiskevårdsområdesförening samt Naturskyddsförening deltagit. Även om de anställda vid huvudförhandlingen uppgav att de inte deltog i egenskap av kommunrepresentanter, måste sökanden anses ha haft fog för att uppfatta det så. Dessutom var det först vid huvudförhandlingen som kommunen invänt om detta. Annonser, anteckningar och deltagarförteckning finns bifogat ansökan. Av annonserna framgår att de avser samrådsmöte avseende fortsatt drift av Södra Svensbo kraftverk i Grycksån.

Fastighetsägare med fastigheter i anslutning till strömfallsfastigheten X har fått del av en ansökan från mars 2018 och karta över området.

Länsstyrelsen har yttrat sig över en ansökan som upprättades i mars 2018 och dessa synpunkter finns redovisade i miljökonsekvensbeskrivningen. De övriga olika statliga myndigheterna samt bl.a. Älvräddarna har fått e-postmeddelande med information om kommande ansökan och fått möjlighet att inkomma med synpunkter. Till meddelandet bifogades ett underlag i form av nämnda ansökan från mars 2018.

Länsstyrelsen har uppgett att det är oklart om de berörda vid samrådet med allmänheten förstått att det var det enda samråd som skulle hållas. Även om samrådet haft brister, får i det enskilda fallet göras en bedömning av om utformningen av en ansökt verksamhet skulle ha kunnat bli annorlunda eller i vart fall bättre kunnat tillgodose intressen hos den eller dem där samrådet brustit. Någon erinran eller synpunkter från allmänheten har inte inkommit i efterhand. Ansökan i målet gäller ett befintligt kraftverk som saknar tillstånd enligt miljöbalken. För att tillstånd ska kunna beviljas krävs visserligen att verksamhetsutövaren visar att verksamheten uppfyller miljöbalkens krav bl.a. vad gäller lokalisering och utformning. I nu aktuellt mål är dock dessa frågor i stort sett givna i förväg och det är framförallt dessa frågor som samrådet syftar till att behandla (jfr MÖD:s avgörande i mål nr M 7865-17). Mot denna bakgrund finner mark- och miljödomstolen att syftet med samrådet inte förfelats på sådant sätt att ansökan på grund av brister i samrådet inte kan ligga till grund för prövningen av målet. Skäl att avvisa ansökan på den grunden saknas alltså.

Miljökonsekvensbeskrivning

I målet har det framförts att miljökonsekvensbeskrivningen skulle ha sådana brister att den inte borde godkännas och att ansökan därmed skulle avvisas. Mark- och miljödomstolen instämmer till viss del i kritiken, men bedömer att miljökonsekvensbeskrivningen innehåller tillräckliga uppgifter för att kunna ligga till grund för prövning. Beskrivningen ska därför godkännas.

Inte heller i övrigt förekommer något hinder mot att pröva ansökan. Mark- och miljödomstolen finner sig därför oförhindrad att uppta bolagets ansökan till prövning i sak.

Lagligförklaring

Om en vattenanläggning har tillkommit utan tillstånd enligt vattenlagen (1983:921) eller motsvarande äldre lagstiftning eller om tillståndsfrågan beträffande en sådan anläggning är oklar, får den som äger anläggningen eller avser att utnyttja den för vattenverksamhet begära prövning av anläggningens laglighet hos mark- och miljödomstolen. En lagligförklaring får förenas med villkor (17 § MP).

Vid bedömningen av lagligheten av en vattenanläggning som har tillkommit utan tillstånd före ikraftträdandet av miljöbalken ska de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst tillämpas (18 § MP).

Av utredningen i målet framgår inte annat än att tillstånd saknas för såväl turbindriften som dammbyggnaden m.m. Förutsättningen för laglighetsprövning enligt 17 § MP är därmed uppfylld.

Vid bedömningen av lagligheten av en vattenanläggning som har tillkommit utan tillstånd före ikraftträdandet av miljöbalken ska enligt 18 § MP de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst användas.

Bolaget har ostridigt uppgett att anläggningen uppfördes redan år 1876 för att förse Svensbo-Lövrissets byar med ström och att det då i turbinsumpen fanns två horisontala turbiner. År 1952 installerades en dubbelturbin och en av de horisontella togs bort. Mark- och miljödomstolen, som inte finner skäl att ifrågasätta detta, finner att bolaget får anses ha visat att området redan på 1800-talet nyttjades för industriella ändamål där vattnets kraft användes, att en dammanläggning i nuvarande läge funnits sedan dess och att det också sedan dess har utvunnits elkraft.

I målet har inte framkommit några uppgifter om att den befintliga anläggningen på något sätt skulle ha förnärmat annans rätt eller allmänna intressen. Före 1880 gällde i huvudsak bestämmelserna i 1734 års lag och för de anläggningsdelar som installeras under 1950-talet är den äldre vattenlagen (1918:523) tillämplig. Det finns inga skäl att anta annat än att såväl uppförandet av anläggningen, som utbytet av

delar på den varit lagligt. Detta stöds också av, såvitt framgår, att inga erinringar påtalats mot anläggningen sedan den uppfördes.

Det anförda – sammantaget med den omständigheten att anläggningarnas laglighet såvitt känt inte ifrågasatts vid respektive utförandetidpunkter – leder till slutsatsen att befintliga anläggningar är att betrakta som lagliga. Mot bakgrund av det anförda ska yrkandet om lagligförklaring bifallas.

Tillåtlighet

En prövning av den fortgående vattenverksamheten ska ske enligt de vid prövnings-tillfället gällande bestämmelserna.

Det är fråga om tillståndsprövning av en sedan långt tillbaka bedriven verksamhet dels vad avser uppdamning av vattnet med dammanläggningen, dels vad avser driften av ett vattenkraftverk, om än med vissa förändringar genom åren. Domstolen anser att det underlag som finns i ansökan med kompletteringar är tillräckligt för att nu kunna pröva ansökan enligt de tillåtlighetsregler som domstolen har att tillämpa och för att föreskriva lämpliga villkor med hänsyn till den verksamhet det nu är fråga om.

4 kap. 6 § MB

Skyddet av bl.a. Voxnan uppströms Vallhaga med tillhörande käll- och biflöden infördes först i naturresurslagen, som trädde ikraft den 8 januari 1987. Lagen upphörde den 1 januari 1999 då miljöbalken trädde i kraft och bestämmelserna i naturresurslagen inarbetades då i huvudsak i 3 kap. och 4 kap. miljöbalken.

4 kap. 6 § miljöbalken ändrades från och med den 1 januari 2019. Eftersom målet inleddes före ikraftträdandet ska bestämmelsen tillämpas i dess äldre lydelse (se övergångsbestämmelserna till SFS 2018:1407).

Enligt 4 kap. 6 § 3 a) miljöbalken får vattenkraftverk samt vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål inte utföras i Ljusnan i vattenområdena Voxnan

uppströms Vallhaga med tillhörande käll- och biflöden. Området för Södra Svensbo ligger 6 km uppströms Voxnans huvudfåra.

I den lydelse av 4 kap. 6 § andra stycket miljöbalken som var gällande när ansökan gavs in, och som därför ska tillämpas i målet, stadgar tredje stycket att utbyggnadsförbudet inte gäller vattenverksamhet som förorsakar endast obetydlig miljöpåverkan.

Enligt mark- och miljödomstolens mening är det varken rimligt eller möjligt att i den prövning av graden av miljöpåverkan som nu är aktuell utgå från förhållanden som rådde vid en tidpunkt så långt tillbaka i tiden som före dammens och kraftverkets anläggande. Mark- och miljödomstolen anser att det är riktigare att utgå från de förhållandena som rådde när det lagstadgade skyddet för Voxnan med tillhörande käll- och biflöden infördes. Mark- och miljödomstolen konstaterar att Gryckån skyddades mot ytterligare kraftverksutbyggnad vid en tid då Södra Svensbo kraftverk med tillhörande damm sedan lång tid varit i drift och att flödesförhållandena som då rådde var desamma som idag. De förhållanden som rådde då Gryckån skyddades mot ytterligare kraftverksutbyggnad bör enligt mark- och miljödomstolen vara utgångspunkten vid bedömningen av vilken miljöpåverkan den sökta verksamheten kan komma att ha.

I bedömningen av om den sökta verksamheten faktiskt orsakar "endast obetydlig miljöpåverkan" i den mening som avses i 4 kap. 6 § tredje stycket miljöbalken konstaterar mark- och miljödomstolen följande. De arbeten som kommer att utföras i vattenområden består av lagning och ombyggnation av fisktrappa, lagning av dammens tätspont, förlänga sugrör samt anläggande av fingaller och avledare. Negativ påverkan på Gryckån vid utförandet av dessa åtgärder utgörs huvudsakligen av grumling och buller i samband med anläggningsarbetena. De i tiden begränsade störningarna i form av grumling och buller bedöms dock inte vara av den omfattningen att de kan anses medföra mer än obetydlig miljöpåverkan. Samtidigt kommer fiskvägen och avledaren på sikt att bidra till positiv påverkan på det akvatiska livet genom att effekterna av vandringshindret i form av befintlig reglerdamm minimeras.

Sammantaget anser mark- och miljödomstolen att planerade åtgärder, i kombination med de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som sökanden åtagit sig, endast kommer att medföra en obetydlig miljöpåverkan. Med hänsyn härtill saknas skäl att avslå ansökan med hänvisning till 4 kap. 6 § miljöbalken.

Hänsyns- och hushållningsreglerna

Enligt 2 kap. 6 § första stycket miljöbalken ska för en verksamhet som tar i anspråk ett vattenområde väljas en plats som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Av andra stycket framgår att bestämmelserna i 3 och 4 kap. ska tillämpas vid prövningen. Mark- och miljödomstolen kan inte se annat än att den valda platsen innebär en från allmän synpunkt god hushållning med tanke på att det dels vid den valda platsen sedan mycket lång tid bedrivits vattenverksamhet och att anläggningarna för detta finns kvar och är intakta, dels mark- och miljödomstolens bedömning enligt ovan att verksamheten inte kommer att medföra mer än obetydlig miljöpåverkan. Det framgår av utredningen i målet att det är uppenbart att det inte finns några alternativa platser för sökanden som skulle vara bättre än den valda. Vidare konstaterar mark- och miljödomstolen att det inte finns någon fastställd detaljplan för området och att den sökta verksamheten inte heller strider mot några områdesbestämmelser enligt plan- och bygglagen, varför det inte föreligger något hinder mot verksamheten enligt 2 kap. 6 § tredje stycket miljöbalken. Mark- och miljödomstolen kan inte heller se att verksamhet i övrigt strider mot hänsynsregler i 2 kap. miljöbalken.

Samhällsekonomiska lämplighet

Enligt 11 kap. 6 § miljöbalken får en vattenverksamhet bedrivas endast om dess fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den. Det innebär att det ska göras en prövning av vattenverksamhetens samhällsekonomiska lämplighet. Regeln är borttagen från och med den 1 januari 2019, men ska enligt övergångsbestämmelserna tillämpas för mål och ärenden som har inletts före ikraftträdandet (se SFS 2018:1407). I lagmotiven till denna bestämmelse anges att vattenverksamhet som utförs för den allmänna miljövården ska kunna tillåtas enligt 11 kap. 6 § miljöbalken, även om den i strikt

ekonomisk mening är förlustbringande (prop. 1997/98:45, del II sid. 129). På den positiva sidan bör således kunna beaktas att fiskvägen kommer att bidra till att konnektiviteten förbättras och att de biologiska kvalitetsfaktorerna i Gryckån kommer att gynnas. Mark- och miljödomstolen anser att fördelarna av verksamheten kommer att överstiga kostnaderna samt de eventuella skador och olägenheter som verksamheten kan komma att ge upphov till, särskilt med ett beaktande av även de positiva sidor som fiskvägen kommer att ge upphov till.

Fiskväg

Sökanden har yrkat om tillstånd för att laga befintlig fiskväg samt att bygga om den till en denilränna. Länsstyrelsen m.fl. anser att denilränna inte utgör bästa möjliga teknik och föreslår alternativ i form av omlöp eller slitsränna.

Mark- och miljödomstolen konstaterar inledningsvis att en denilränna är utformad för att bromsa vattnets hastighet så effektivt som möjligt i kraftigt forsande avsnitt, vilket möjliggör passage för åtminstone starksimmande arter. En förutsättning för att anlägga en fiskväg är att det historiskt förekommit fiskvandring förbi platsen. Enligt bolagets utredning var den ursprungliga forsens svårpasserad för svagsimmande arter pga. av den relativt branta lutningen på forsens, cirka 17 %. Sannolikt var det endast starksimmande fiskarter som harr och öring som passerade forsens.

Mark- och miljödomstolen gör, mot bakgrund av ovanstående, bedömningen att det inte föreligger skäl att ställa krav på en fungerande fiskpassage för även svagsimmande arter samt anser att en denilränna är en lämplig fiskväg i det aktuella fallet.

Samlad bedömning avseende tillåtlighet

Mark- och miljödomstolen finner vid en samlad bedömning att den ansökta verksamheten är tillätlig.

Villkor

Sökanden och remissmyndigheterna är överens om flera villkor vilka därmed kan föreskrivas i domslutet utan några närmare kommentarer. För övriga villkor, där det råder oenighet mellan sökanden och remissmyndigheterna, gör mark- och miljödomstolen följande bedömning.

Minimitappning i fiskväg och avledare

Bolaget föreslår att minimitappning ska vara 0,6 m³/s i fiskvägen under perioden 1 april – 15 oktober och 0,1 m³/s i avledaren året runt. Länsstyrelsen bedömer att minimitappningen som årsmedel bör vara 1,16 m³/s vilket motsvarar MLQ, samt anger att fördelningen kan vara 1 m³/s för uppströmspassage och 0,1 - 0,16 m³/s för nedströmspassage.

Mark- och miljödomstolen anser att den huvudsakliga fiskvandringen för aktuella fiskarter (harr och öring) kommer att ske inom den tidsperiod som sökanden föreslår för minimitappning i fiskvägen. Bolagets förslag till minimitappning om 0,7 m³/s motsvarar 16 % av medelvattenföringen (4,37 m³/s) och bedöms ligga inom det intervall som många gånger föreskrivs som minimitappning i fiskvägar, t.ex. i målet om Tensbergs kraftverk som ligger några mil norr om Södra Svensbo kraftverk. För Tensbergs kraftverk, där medelvattenföringen uppgår till 3,4 m³/s, föreskrevs en minimitappning på 0,5 m³/s i fiskvägen, dvs. 14,7 % av medelvattenföringen. Målet överklagades till MÖD (M 2149-18) som endast gjorde en smärre justering av fingallrets utformning. Även i målet om Gästrike-Hammarby kraftverk, där medelvattenföringen uppgår till 5,2 m³/s, föreskrevs en minimitappning på 0,5 m³/s i fiskvägen, dvs. 10 % av medelvattenföringen. Målet överklagades till MÖD (M 10586-16) som endast gjorde en smärre justering av lydelsen i villkoret om fiskväg.

Sammantaget lämnar domstolen bifall till bolagets förslag till minimitappning i fiskväg och avledare (flyktväg) och att de ska anges i domslutet som villkor.

Kontrollprogram

Bolaget har i villkor föreslagit att kontrollprogrammet för ansökt verksamhet bl.a. ska innefatta kontroll av faunapassagens funktion utan att närmare ange hur detta ska göras. Länsstyrelsen föreslår att villkoret ska kompletteras så att det framgår att kontrollen exempelvis kan göras med hjälp av fiskräknare eller fälla med daglig kontroll. Bolaget har till viss del motsatt sig en sådan skrivning. Domstolen gör dock samma bedömning som länsstyrelsen i denna fråga.

Sänknings- och dämningegräns

Sökanden har medgett att det föreskrivs både en dämning- och sänkningsgräns för verksamheten. Sökanden har vidare yrkat att få göra avsteg från sänkningsgränsen vid de tillfällen då vattenståndet behöver sänkas ytterligare i samband med översyn av dammen eller vid underhållsåtgärder. Länsstyrelsen har motsatt sig detta och anser att bolaget ska söka tillstånd för att sänka vattennivån under sänkningsgränsen.

Mark- och miljödomstolen anser att tillsynen av vattenverksamheten vid kraftverket kommer att försvåras vid ett bifall till bolagets yrkande. Mark- och miljödomstolen avslår följaktligen bolagets yrkande att inom ramen för tillståndet, vid vissa tillfällen, få underskrida sänkningsgränsen.

Fiskeavgift

Sökanden har åtagit sig att utge 10 000 kr i ersättning för fiskeskada (särskild fiskeavgift) samt angett att pengarna bör avsättas för fiskevårdande åtgärder i närområdet för Södra Svensbos kraftverk. Länsstyrelsen bedömer att beloppet är för lågt satt och framfört bl.a. att överdämningen av strömsträckan innebär en totalskada för strömhabitatet. Enligt länsstyrelsen bör beloppet snarare ligga inom intervallet mellan 60 000 och 200 000 kr.

Såsom redovisats tidigare uppfördes Södra Svensbo kraftverk 1876, dvs. mer än 90 år före 1972 vilket gäller som tidsgräns för urminnes hävd. Urminnes hävd bedöms därför gälla för både dammen och kraftverket. Mot denna bakgrund finner

mark- och miljödomstolen att det inte föreligger skäl att fiskeavgift ska åtgå för den skada som överdämningen har orsakat.

Den av sökanden föreslagna fiskeavgiften på 10 000 kr för ersättning för den skada på fisket som ansökta åtgärder kan orsaka, främst tillfällig grumling i samband med utförandet, finner domstolen lämplig och kan föreskrivas i domen, så även att pengarna ska avsättas för fiskevårdande åtgärder i närområdet för Södra Svensbo kraftverk.

Tid för anmälan av oförutsedd skada och arbetstid

Tid för anmälan av oförutsedd skada samt arbetstid bör fastställas i enlighet med sökandens förslag.

31 kap. 22 § MB

Sökanden föreslår att den andel som tillståndshavaren enligt 31 kap. 22-23 §§ miljöbalken är skyldig att tåla utan ersättning bestäms till en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan uttas vid kraftverket. Mark- och miljödomstolen finner mot bakgrund av ett flertal tidigare domar i samma fråga (bl.a. Gästrike-Hammarby kraftverk och Tensbergs kraftverk vilka redovisats tidigare under domskälen) inte skäl att ändra den av sökanden föreslagna andelen.

Utformningen av tillståndet

Mark- och miljödomstolen anser att det i tillståndsmeningen ska anges det totala vattenflödet som får avledas genom kraftverkets turbiner, utan tillägget ”eller det turbinerna förmår sluka”, såsom bolaget föreslagit. På så sätt blir det tydligare för tillsynsmyndigheten vid kontroll av verksamheten.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen bestämmer ansökningsavgiften till 5 300 kr vilket sökanden redan har betalat. Grundavgiften (5 000 kr) är baserad på den av sökanden angivna anläggningskostnaden på 500 000 kr och tilläggsavgiften (300 kr) är baserad på den angivna elproduktionen om 300 MWh per år.

Rättegångskostnader

Yrkad ersättning för rättegångskostnader är medgiven och ska utges av sökanden.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 15 februari 2022. Prövningstillstånd krävs.

Åsa Ärlebrant

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Åsa Ärlebrant, ordförande, och tekniska rådet Lars Edlund samt de särskilda ledamöterna Annsofi Collin och Uno Norberg.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

Hur man överklagar Mark- och miljööverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Mark- och miljööverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Mark- och miljööverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Mark- och miljööverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Mark- och miljööverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Mark- och miljööverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningsstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rätts-tillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i Mark- och

miljööverdomstolen uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se